

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

PRÓZY JANA JINDŘICHA MARKA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Eliška Šafaříková

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, obor AJ-ČJ

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Novotný.

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 23. dubna 2021

.....

Poděkování

Děkuji Mgr. Jiřímu Novotnému za připomínky, rady a konzultace, které mi v průběhu zpracování mé diplomové práce poskytoval.

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	5
ÚVOD.....	6
ŽIVOT A DÍLO JANA JINDŘICHA MARKA.....	8
STUDIJNÍ LÉTA.....	8
MAREK FARÁŘEM.....	10
PABĚRKY JANA JINDŘICHA MARKA.....	14
VRCHOLNÉ TVŮRČÍ OBDOBÍ JANA JINDŘICHA MARKA	17
JAN Z HVĚZDY V ČELE KRALOVICKÉHO FARNÍHO PANSTVÍ.....	21
TVORBA JANA Z HVĚZDY	22
TYLOVA KRITIKA MARKOVA DÍLA	33
HAVLÍČKOVA KRITIKA MARKOVA DÍLA.....	44
MARKOVO DÍLO PO KRITIKÁCH.....	50
ZÁVĚR.....	56
KLÍČOVÁ SLOVA	58
ABSTRAKT	59
SEZNAM LITERATURY.....	60
SEZNAM PŘÍLOH	64
PŘÍLOHY	65

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČČM	Časopis českého musea
ČKD	Časopis katolického duchovenstva
f.	fond
FÚ	farní úřad
LA PNP	Literární archiv Památníku národního písemnictví
SOBA	Státní oblastní archiv
SOKA	Státní okresní archiv
sv.	svazek

ÚVOD

Jan Jindřich Marek, narozený v Liblíně, působil jako kaplan v Kralovicích, později i v Plasích. Jedním z důvodů, proč jsem se rozhodla psát svou diplomovou práci právě o něm je, že pocházím ze stejného regionu, kde se tento autor narodil, žil a také zemřel. Chodila jsem do základní školy Plasy. V tomto městě Marek působil v letech 1828–1832.¹ Kníže Klemens Wenzel Nepomuk Lothar Metternich, nejvyšší kancléř rakouský, rozhodl o přesunutí Marka z Kralovic do Plas, kde vykonával úřad zámeckého kaplana při rodinné hrobce a kostele sv. Václava.²

Právě to, že pocházíme ze stejného kraje, mě s Markem spojuje. Fakt, že se mohu pohybovat v místech, kde se před zhruba dvěma sty lety pohybovala osobnost Markova rázu, ve mně probouzí zvědavost a dychtivost dozvědět se o autorovi a jeho tvorbě co nejvíce informací. Možná je to i tím, že se na tohoto autora často zapomíná, jelikož se nepohyboval ve společenských kruzích v Praze, ale víceméně celý svůj život trávil a tvořil na Kralovicku.

Záměrem této diplomové práce je komparace kritických statí Tylových s primární Markovou tvorbou. Sleduji vývoj v Tylově kritickém myšlení vzhledem k Markovi, tedy to, zda Tyl smýšlel o Markově tvorbě stále stejným způsobem, nebo jestli a popřípadě jak se jeho přístup změnil, vyvíjel. Zabývám se téměř výhradně prózami, nikoli poezií Jana Jindřicha Marka. Důvodem je, že Josef Kajetán Tyl kritizoval v Markově případě především jazyk soudobé české prózy. První Tylova kritika je však zaměřena i na poezii a je důležité³ ji zmínit, abychom dokázali vysledovat případnou Tylovu změnu v hodnocení.

Práce je rozdělena do čtyř hlavních částí. V první části představuji život Jana Jindřicha Marka a jeho dílo, přičemž hlavním pramenem, ze kterého vycházím, je publikace *Jan Jindřich Marek – Jan z Hvězdy – život obrozeneckého spisovatele* autora Bohdana Zilynského. Tato kniha byla vydána v roce 2003 a Zilynského stála obrovské úsilí, neboť pozůstalost Jana Jindřicha Marka nebyla dochována a autor tak musel hluboce pátrat v archivních pramenech, muzeu a galerii severního Plzeňska. Druhá část je zaměřena na již zmiňovanou Tylovu kritiku Markova díla. Dále také zmiňuji kritiku Karla Havlíčka

---

¹ FORST, Vladimír; OPELÍK, Jiří; MERHAUT, Luboš (eds). *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1985.

² MAREK, Jan Jindřich. *Sebrané spisy Jana z Hvězdy*. V Praze: Nakl. Knihkupectví I. L. Kober, 1874.

Borovského, který parodoval Markův Hrob milenců.³ Poslední část pojednává o tvorbě Jana Jindřicha Marka po smršti několika kritik.

---

³ SKALIČKA, Jiří. Karel Havlíček - Kritik s předstihem. *Česká literatura*. Praha: Ústav české literatury, Akademie věd České republiky, 1986, 5(34), s. 414–420.

ŽIVOT A DÍLO JANA JINDŘICHA MARKA

STUDIJNÍ LÉTA

Datum narození tohoto autora je dodnes velkou záhadou, jelikož se nám objevuje hned několik různých informací. Prvním datem je 4. října 1801, uvedeným Ludvíkem Rittersbergem v jeho *Kapesním slovníčku novinářském a konverzačním*.⁴ Rittersberg považoval Marka za velkého vlastence a za výjimečného spisovatele. Dalším datem, které se objevuje, je 4. listopadu 1801. To pochází z pamětní kralovické knihy, která obsahuje Markovy zápisky. Na straně čtyřicet šest stojí, údajně samým Markem, ručně psaná poznámka: „*Kněz Jan Jindřich Marek, rodilý z Liblína (dne 4. listopadu 1801), na kněžstvo vysvěcen...*“⁵ Toto datum je ale veřejně považováno za mylné, jelikož bylo vyvráceno poznámkami Markova otce v knize ceremonií, ve kterých stojí 4. listopad 1803.⁶ Stejně datum bylo uvedeno i v liblínské matrice.⁷ Vzhledem k doloženým zdrojům považuji toto poslední datum za pravé, stejně jako Bohdan Zilynskij, a budu s ním tedy pracovat.

Jan Nepomuk Amadeus Marek se narodil 4. listopadu 1803 v Liblíně, jako čtvrté dítě učitele Františka Marka, u kterého získal své první vzdělání. Kromě otce se na vzdělávání Marka podílel i místní farář. Vyšší míru vzdělanosti, stejně jako širší rozhled, mohl Marek získat jedině na hlavní škole v Plzni. Z hlavní školy, v letech 1814–1821, pokračoval mladý Marek na tamní gymnázium, po kterém plzeňská studia dovršil kurzem filozofie. Roku 1821 zahájil začínající autor studium teologie v Praze, které dokončil v roce 1826. Právě z jeho plzeňských studijních let pochází Markova přezdívka Jan z Hvězdy. To proto, že byl během studií Marek často duchem nepřítomný a za svou nepozornost kárán slovy učitele „*Jene, jste zase ve hvězdách.*“ Tato přezdívka později Markovi sloužila jako jeho spisovatelský pseudonym.⁸

Markův otec František nepodporoval synovo spisovatelské nadání a chtěl, aby byl jeho syn dobře vzdělaný mladý muž. Během svých studií v Plzni začala vznikat spisovatelova první umělecká díla. Například báseň *Večerní oběť*, jež vyšla v *Krameriových*

---

⁴ RITTERSBERG, Ludvík. *Kapesní slovníček novinářský a konverzační*. Díl II. Praha: J. H. Pospíšil, 1851, s. 455.

⁵ ZÁKREJS, František. *Jan z Hvězdy, Sebrané spisy*. Díl III. Praha: I. L. Kober, 1876, s. 501.

⁶ Tamtéž, s. 501.

⁷ Fotografie matriky dostupné na webu: https://www.portafontium.eu/iipimage/30065094/liblin-10_2200-o

⁸ HANUŠ, Josef; JAKUBEC, Jan. *Literatura česká devatenáctého století: od Josefského obrození až po českou modernu, Díl II: Od M.Zd. Poláka ke K.J. Erbenovi*. V Praze: Jan Laichter, 1903, s. 317.

novinách roku 1819.⁹ Ve škole se spřátelil s profesorem Josefem Vojtěchem Sedláčkem, který ho v psaní podporoval. Byl to profesor Sedláček, kdo posílal Markovy prvotiny do časopisů. V letech 1820–1821 se v *Čechoslavu* objevovaly další básně Jana Jindřicha Marka – *Ubohý pastýř*, *Naděje*, *Zastaveníčko*, *Na tetku*, *Svatý Václav*, *Línina milost* a *Alexis*. V letech 1821–1822 byly básně *Sen*, *U hrobky děvčete*, *Horymírův skok*, *Smutný pastýř*, *Kvílení* a *Těžkomyslnost* otištěny v časopise *Dobroslav*. Právě Sedláčkovi věnoval Marek svou první knihu *Básně skládající se z výše jmenovaných básní*. Sbíрка obsahuje věnování: „/.../sladké sny na důkaz vděčnosti a oddanosti Jos. V. Sedláčkovi, druhdy mistru svému laskavému, jenž mi v mysl vkouznil ráje stkvoucí, slávu pěvců vlasti milených.“¹⁰

Otec Jana Jindřicha Marka bránil autorovi v psaní, dokonce spálil jeho ručně psané studentské sbírky.¹¹ První rok studií Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze zahájil Marek na filosofické fakultě. Na přání otce ale nakonec přestoupil a studoval bohosloví. Zde byl autor ještě více inspirován k umělecké tvorbě, která ho proslavila ve zdejším kruhu společnosti spisovatelů. Markovy básně byly oceněny a dvakrát citovány Františkem Ladislavem Čelakovským v listu Josefu Vlastimilovi Kamarýtovi z 26. srpna 1822.¹² Chválen byl i Josefem Jungmannem v korespondenci Antonínu Markovi slovy: „*On jest v prvním roce bohoslovcem a toho jména hoden, kteréž s Vámi nese, /.../*“¹³ Přestože právě Čelakovský byl vnímán jako nejúspěšnější autor v zachycování národního rázu ve své tvorbě, velmi často byl zmiňován Františkem Palackým a Simeonem Karlem Macháčkem i Marek, a to v jejich syntéze dějin české slovesnosti. Kladně také oceňovali Markem upravené balady a novely.¹⁴ Jan Jindřich Marek, pravděpodobně cítící se spíše jako spisovatel nežli kněz, chtěl seminář bohosloví opustit a uprchnout do Ameriky. Opustit rodnou zemi se mu ale nepodařilo, a tak studia dokončil. V té době vyšel ještě soubor drobných próz *Konvalinky*. Od roku 1824 začal Jan Jindřich Marek používat převážně svůj spisovatelský pseudonym Jan z Hvězdy. V této době česky nepublikovalo příliš velké množství autorů, navíc jen některé literární práce vykazovaly vyšší literární aspirace. I proto byla Markova tvorba významným obohacením české knižní produkce. Jak tvrdí Zilynskyj:

⁹ HANUŠ, Josef; JAKUBEC, Jan. *Literatura česká devatenáctého století: od Josefského obrození až po českou modernu, Díl II: Od M.Zd. Poláka ke K.J. Erbenovi*. V Praze: Jan Laichter, 1903, s. 318.

¹⁰ Tamtéž, s. 318.

¹¹ FORST, Vladimír; OPELÍK, Jiří; MERHAUT, Luboš (eds). *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1985.

¹² BÍLÝ, František. *Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského*. Díl II. Praha: Academia, 1907. s. 442–443.

¹³ Poznámka převzata: ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2003, s. 57.

¹⁴ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 11.

„Spisovatel a student v jedné osobě se teprve blížil k pětadvacítce, díky uvedeným knížkám však dosáhl, aniž by si to asi uvědomil, prvního, časově značně raného vrcholu své tvorby.“¹⁵

MAREK FARÁŘEM

Roku 1826 Marek úspěšně dokončil studia teologie. Z žádných ověřených pramenů nebylo možné dohledat, jaký byl doopravdy vztah Jana Jindřicha Marka k teologii a zda jsou tvrzení o jeho nechuti vstoupit do kněžského stavu a dodržovat celibát pravdivá. Vyvracet by je mohl snad jen dopis Karlovi Aloisovi Vinařickému, ve kterém se Marek zmiňoval o svých plánech na poli české náboženské literatury.¹⁶ V Markových *Básních* z roku 1823 je také často zmiňovaná dívka Lína, pravděpodobně Karolína, jakožto předmět básnickovy milostné touhy. Pro ni skládal snivé ukolébavky a serenády, ve kterých ji označoval za královnu květin, popisoval její medové rty a bědoval nad svým zlomeným srdcem, nad těžkým osudem.¹⁷ Básně o Líně neobsahují nic individuálního, výrazného a procítěného, což nás nutí se zamýšlet nad tím, zda se Marek při tvorbě těchto básní spíše neinspiroval četbou cizích erotických básní. Zda byla tato dívka, spolu s odporem ke kněžství, důvodem k již zmiňovanému záměru spisovatele odejít do Ameriky, není bohužel známo.

Po vysvěcení i přesto vykonával Jan Jindřich Marek kněžské povolání v rodném kraji. Svou první mši, tzv. kněžskou primici, odsloužil Marek 10. 8. 1826 v Horním Stupně na Rokycansku.¹⁸ První dva roky byl kaplanem v Kralovicích, kdy navštěvoval vrchního liblínského panství, Václava Jaromíra Picka a hraběte Viléma Stuppacha z Wurmbrandu. Hrabě z Wurmbrandu nechal tamější panské sídlo v Liblíně přestavět do klasicistní podoby. Právě jemu dedikoval ve čtyřicátých letech Marek své *Zábavné spisy*.¹⁹ Marek na žádost hraběte Viléma doučoval jeho bratra. Protože se hrabě Vilém horlivě zajímal o český jazyk a literaturu, stejně jako si oblíbil novou vlast,²⁰ Marek ho roku 1837 označil za „*horlivého Čecha a zvláštního milovníka vlastenecké literatury*.“²¹ Vilém z Wurmbrandu byl jedním ze zakladatelů Matice české,²² stejně tak jako Jan Jindřich Marek, což také přispělo k vřelejšímu vztahu obou mužů.

¹⁵ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 12.

¹⁶ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 9.

¹⁷ Tamtéž, s. 9.

¹⁸ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 9.

¹⁹ FORST, Vladimír; OPELÍK, Jiří; MERHAUT, Luboš (eds). *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1985.

²⁰ Rod Wurmbrandů pocházel původně ze Štýrska v Rakousku, sám hrabě Vilém mluvil německy.

²¹ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 16.

²² Matice česká byla nejdůležitější vydavatelsko-distribučním podnikem jazykově českých knižních titulů té doby.

Kralovice byly opravdovým centrem okolního regionu, přestože svým kulturním a hospodářským významem působily spíše maloměstským dojmem. Patřily plaskému panství a spadaly v té době pod správu rakouského státníka Klemense Lothara Metternicha. Metternichovi se nejvíce zalíbily Plasy, a tak nechal přestavět kostel sv. Václava pro svou rodinnou hrobku a v roce 1828 tam Metternich nařídil převést ostatky několika členů knížecího rodu Metternichů. *Zároveň kostel použil k umístění ostatků prvomučednice z antického Říma sv. Valentiny, které nedlouho po jejich nalezení věnoval Metternichovi tehdejší papež Lev XII.*²³ Roku 1828 bylo Markovi přiděleno místo kryptního kaplana v kostele sv. Václava. Toto povolání ho velmi zaměstnávalo a podílel se na péči o více než tři a půl tisíce věřících. V jednom ze svých dopisů Karlu Vinařickému psal: „*když to počne stonati, ani se doma nezdržíme / ... / lenošiti ani nemůžeme.*“ I přesto Marek nepřestával tvořit a ještě roku 1828 vyšel druhý svazek *Konvalinek*, jenž dotvářel obraz spisovatelových snah rozvíjených v dobách jeho rané literární činnosti. Dalších patnáct let byla jeho tvorba omezena na občasně publikace v časopisech a sbornících.²⁴

Funkce kryptního kaplana inspirovala Marka k tvorbě podrobné reportáže o církevní slavnosti převezení ostatků Metternichovy rodiny. Konkrétně byla v roce 1829 vydána brožura *Ostatkové svaté Valentiny knížecím metternichském kostele plaském*. Nevíme jistě, zda bylo dílo Markem napsáno, ale podle Zilynského bylo Markem věnováno Knihovně Národního muzea.²⁵

Během Markova působení v Plasích se na něj obrátil František Palacký s nabídkou sepsání českých národních dějin. Také měl být Marek jeden z autorů české encyklopedie, bohužel byl projekt příliš náročný a nakonec nebyl uskutečněn.²⁶

V únoru roku 1832 se Jan Jindřich Marek přestěhoval do Kozojed, kde působil jako farář.²⁷ Městečko Kozojedy se nachází na levém břehu řeky Berounky přímo naproti Liblínu, kde se autor narodil. Během svého působení na kozojedské faře se Marek nepřestával literárně činit, přestože vedení zdejší fary vyžadovalo hodně času i práce. Na kozojedskou faru Marek umístil svého téměř sedmdesátiletého otce, který mu údajně s vedením hospodářství vypomáhal.²⁸ Autor velmi rád navštěvoval Liblín, Libštejn, Krašov nebo

---

²³ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 12.

²⁴ Tamtéž, s. 12.

²⁵ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 12.

²⁶ Tamtéž, s. 12.

²⁷ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 13.

²⁸ Tamtéž, s. 13.

Kaceřov. Tato místa Markovi sloužila jako inspirace i jako místa odpočinku. Marek spravoval v Kozojedech vlastní faru, čímž získal samostatnost, ale také větší zodpovědnost. Mimo kozojedské farnosti se musel nový farář starat i o několik okolních vesnic, které byly mnohdy vzdálené, a v okolí bohužel nebyl žádný kaplan, který by Markovi s obstaráváním vzdálenějších věřících vypomohl.²⁹

Jak jsem již zmiňovala, přestože byl Marek v této době spíše farářem a hospodářem, nežli autorem, literární tvorby se nevzdal. Roku 1835 založil farní kroniku Kozojed, kam nejdříve zaznamenával údaje o historii kozojedského kostela sv. Mikuláše a o jeho duchovních správcích. Do kroniky Marek zapisoval až do roku 1845, kdy už zápisky doplňoval o místní události, dokumenty a statistické tabulky.³⁰ Určitě je důležité zmínit, že kozojedská kronika byla Markem vedena česky, což můžeme považovat za raritu, jelikož farní kroniky plaské či kralovické byly zapisovány v němčině.

Jan Jindřich Marek němčinu ovládal, protože to byla nutnost pro úřední komunikaci s vrchním úřadem plaského panství, s církevními nadřízenými anebo pro komunikaci přátelskou s hrabětem Vilémem Wurmbrandem.

Markovo působení v Kozojedech lze rozdělit na dvě části. Ta první, která trvala do přelomu třicátých a čtyřicátých let, byla spíše klidnější. Marek se staral o faru a své hospodářství a do Prahy se (ač by velmi rád) nevydával. Na kozojedské faře strávil Marek patnáct let. Toto místo je nejdelším a zároveň nejvýznamnějším působením autora. O jeho životě z té doby víme asi nejvíce, na rozdíl od Markova působení v Plasích či Kralovicích. Je tomu tak díky autorovým dopisům začínajícímu nakladateli Jaroslavu Pospíšilovi. Korespondence obsahuje především informace o Markových literárních zájmech a dílech. Otázkám týkajícím se vykonávání farářského úřadu se autor vyhýbá.

Jelikož autor neměl čas vycestovat do Prahy a setkat se s novými i starými přáteli, jak je uvedeno v jednom z jeho dopisů Pospíšilovi, o dění v české metropoli se snažil informovat alespoň prostřednictvím odebrání významného množství tehdejší české knižní i časopisecké produkce. Marek se zasloužil o bohatost tehdejší kozojedské knihovny, ze které se dodnes bohužel nic neuchovalo. Také se intenzivně zajímal o staré písemné památky. V knihovně plaského kláštera byl nalezen Markův přípis v rukopisu *Jak se to*

---

²⁹ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 14.

³⁰ Tamtéž, s. 14.

vyhození z okna dalo, co se při tom zběhlo,³¹ kde autor upozorňuje na vztah této knihy k rukopisu Knihovny Národního muzea.³²

Vývoj české literatury inspiroval Marka k literární činnosti. Přestože bydlel daleko, času pro tvorbu také mnoho neměl a osobně se do centra dění dostal zřídka. Během třicátých let vydával hlavně básně, ojediněle prózy vycházející v některých časopisech, příležitostných sbornících a almanaších. Zajímavostí je, že některé Markovy básně byly zhudebněny, což znamenalo, že se tímto způsobem dostala autorova tvorba do většího povědomí. Jediná próza, která vyšla samostatně, byla humoristická novela z pražského prostředí *Známosti z průjezdu* z roku 1838.³³

Jak píše Zilynskyj: „/.../uvedená práce byla vydána v době, kdy se asi dotvořil celistvý a poměrně uzavřený pohled kozojedského faráře a spisovatele na literaturu a její funkci v národním životě.“ Markovo smýšlení vycházelo z hodnocení jak českých, tak západoevropských autorů. V jednom ze svých dopisů Josefu Krasoslavu Chmelenskému z roku 1837 Marek kritizoval George Gordona Byrona a také několik francouzských spisovatelů, včetně Victora Huga.³⁴ Stejně tak Marek kritizoval i mladší české básníky, nikdy však konkrétně. Protože autor kritizoval především literární díla romantismu, můžeme předpokládat, že měl výhrady i k nejvýraznějšímu představiteli tohoto směru v Čechách – Karlu Hynku Máchovi.

V korespondenci Chmelenskému se Marek vyjádřil o svém postoji ke kritice literatury. Tu považoval za velmi důležitou a pozitivní a nelíbilo se mu, že koncem třicátých let 19. století nebyly vytvořeny podmínky pro vznik a konkrétní projevy takové kritiky. Dokonce Chmelenského ubezpečoval o vlastní připravenosti kritiku svých děl zažít. Konkrétně Marek použil tato slova: „Zvláště proti nepovolaným měl by jste (!) hlasu svého pozdvihnouti, já sám bych si z toho nic nedělal, kdyby jste (!) mne někdy tak po bratrsku proti srsti pohladil. Kritiky soudné jest nám velice zapotřebí, tou se spisovatel bystří, podněcuje, odráží i do vyměřených kolejí odsuzuje. Posud u nás málokdo na kritiky se odhodlal, a to nám samým ke škodě.“³⁵

---

³¹ Jednalo se o defenestraci roku 1618, při které představitelé českých protestantských stavů vyhodili z oken dva nejvyšší představitele králova úřadu.

³² ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 14.

³³ Tamtéž, s. 14.

³⁴ Markův list J. K. Chmelenskému z 19. března 1837 (LA PNP. Markův list J. K. Chmelenskému z 19. března 1837, bez inv. č.).

³⁵ Markův list J. K. Chmelenskému z 19. března 1837.

Ve svých dopisech Pospíšilovi se zabývá nad sebou samým jako spisovatelem a přispěvatelem české literární produkce. Marek klade důraz na potřebu tvorby českých literárních děl. Naopak negativně vnímá překládání literatury z cizích jazyků. Když hodnotí vlastní tvorbu, vyjadřuje v korespondenci nejistotu a pochybnosti. Překlady, stejně jako rozpačitost nad svou tvorbou vyjadřuje slovy: „*Překlady, a byť by byly sebevýbornější, na nohy nám nepomohou, neboť dříve, než se do něčeho překladať český dá, již to dávno valný díl čtenářstva našeho buď v původním jazyku, aneb, což mnohem častěji se stává – v německém překladu pohltí a pak se jim do známého již obsahu nechce. Protož jsem sobě umínil ničeňž nepřekládati a raději původních povídek podávati, a byť by chatrnější býti měly než Jaroslav !!/ a Wabulrga aneb Helena z Jíloví. – Lépe něco, než nic!*“³⁶

Kněžství se Marek věnoval dlouhých dvacet sedm let a tato životní dráha ho významně ovlivnila. Duchovní služba sloužila Markovi jako základní zdroj obživy a determinovala určité společenské postavení, které kněze historicky provázelo. Životní dráha kněze představovala pro Marka významné životní poslání, což ale nebylo důvodem opustit literaturu. Kombinace kněžství a aktivní literární tvorby nebyla v době českého národního obrození výjimečná. Důkazem nám mohou být Antonín Jaroslav Puchmajer, Vojtěch Nejedlý, Boleslav Jablonský, František Josef Sláma, Karel Alois Vinařický a další.

PABĚRKY JANA JINDŘICHA MARKA

Marek měl velké množství zájmů, což je možné vypořádat jen útržkovitě, byť přece, z jeho korespondencí nebo literárních děl. Čemu věnoval svou pozornost nejlépe, popisuje soubor Markových textů *Paběrky*. Tyto texty byly otištěny roku 1840 ve třech číslech časopisu *Květy*.³⁷ Jedná se o čtrnáct krátkých textů zabývajících se hned několika zajímavostmi. Jan z Hvězdy čerpal z různorodých českých historických pramenů, vlastních zkušeností a vzpomínek. Ve svých textech zmiňuje i osobnosti světové vědy a kultury, jako například Carla Linné, přírodovědce a lékaře, který vytvořil pojem *druh* jako základ přirozené soustavy organismů; spisovatele Waltra Scotta nebo Franze Boppa, německého jazykovědce a průkopníka srovnávací jazykovědy.³⁸

---

³⁶ POSPÍŠIL, Jaroslav. *Z dob vlasteneckých (Výňatky z dopisů zasloužilých spisovatelů)*, Praha: J. H. Pospíšil, 1885, s. 9–10.

³⁷ *Květy: list pro zábavu a poučení s časovými rozhledy*. Praha: J. H. Pospíšil, 7. 5. 1840, 7(19), s. 102–103. Jednotlivá čísla byla vydána 7. 5., 21. 5. a 24. 12. 1840.

³⁸ *Květy: list pro zábavu a poučení s časovými rozhledy*. Praha: J. H. Pospíšil, 7. 5. 1840, s. 149–150, 166–167.

Jako literát se Marek zajímal o jazyky, konkrétně ve svých *Paběrcích* porovnával český jazyk a sanskrt, zkoumal, zda a do jaké míry jsou si jazyky podobné. Také se zabýval zdrojem a významem přezdívek králů *Holce a Dobře*.³⁹ Důležité bylo pro Jana z Hvězdy upozornování na opakující se tiskové chyby, které by mohly působit chaos v některých textech. Zmiňuje se také o bibli a jejím přepisu na zdech a stropech ve zbraslavském klášteře. Také se zasloužil o připomenutí básnictví z počátků obrození, které by bez jeho upomenutí roku 1840 bývalo bylo zapomenuto.

Oblast Markových zájmů neopomínají ani pololidovou poezii. Autor sbíral balady a písně z Kutné Hory, Litomyšle atd., avšak tomuto koníčku se nedokázal oddávat soustavně. Ve svých příspěvcích do časopisu *Květy* se zabýval i pověrami, například o lesních ženách, které kradly novorozené děti. Dokonce zmiňuje vlastní zkušenost se ženou, která ho přesvědčovala o existenci lesních žen a ukazovala spisovateli místo, kde tyto divoké bytosti pekly chléb.⁴⁰ Neopomněl ani pověst o rakovnickém a kaceřovském pivě z 16. století. Rakovnické pivo mělo po celých Čechách tak dobrou pověst, že o něm byla napsána báseň, která je v časopise *Květy* Markem uvedena. Jan z Hvězdy byl toho názoru, že člověk s dostatkem času, trpělivosti a peněz mohl by sesbírat: „/.../malou knihovnu ze samých písní světských, vydaných k ‚obveselení mládenců a panen‘ v oblíbeném kapesním formátu.“⁴¹ Přestože se Marek zabýval pověstmi a lidé ho přesvědčovali o existenci různých bytostí z výše uvedených pověstí, autor se ve svých dílech ani jednou nenechal touto lidovou tvorbou inspirovat.

Jan z Hvězdy ve svých *Paběrcích* zmiňuje i operu *Rodina švejcarská*, můžeme se jen domnívat, zda čerpá z vlastní zkušenosti. Původně francouzskou operu přeložil do češtiny Simeon Karel Macháček, poprvé byla odehrána 23. prosince 1823 ve Stavovském divadle.⁴² Marek uvádí, že: „*Palmu toho dne získala sobě svým čarovým libohlasem panna Katinka Kometova, nynější paní Podhorská, k jejíž počtě rozdávána byla následující, překladatelem výše zmíněné opery složená znělka/.../*“⁴³ Píseň o pěvkyni je v časopise opět Markem uvedena.

---

³⁹ Králem Holcem nazývali Ladislava Pohrobka proto, že na trůn nastoupil tak mladý, že mu ještě nerostly vousy.

Král Dobře, nebo také král Bene byla přezdívka Vladislava Jagellonského. Přezdívku si vysloužil kvůli své snaze o bezkonfliktní a smírné řešení problémů a sporů.

⁴⁰ *Květy* 7, 1840, s. 149–150, 166–167, třetí část v příloze Květů.

⁴¹ Tamtéž, s. 102–103.

⁴² *Květy* 7, vydáno 7. 5. 1840, s. 149–150. V monografii Zilynského je chyba v názvu opery.

⁴³ *Květy* 7, vydáno 7. 5. 1840, s. 149–150.

Posledním textem z Markových *Paběrků*, který je třeba zmínit, je jeho svědectví slavnostního osvětlení radnické farní budovy roku 1819. Jednalo se o farní budovu v Radnicích, kde byl farářem Antonín Jaroslav Puchmajer. Marek popisuje, jak „v jednom okně fary zářila hvězda Šternberků, znak ochranné vrchnosti; a v druhém rděla se růže, znak městský. Pod hvězdou plápolal nápis: Hvězdo svět! – pod růží: Růže květ! – Sic transit gloria mundi! Hvězda zhasla – růže odkvetla! Po radnické čtenářské společnosti není již ani památka.“⁴⁴ Zmínka o této události nám odkrývá Markovo vnímání času z hlediska dílčích období českého národního obrození a funkce jeho regionálních center, spíše než z hlediska osobního.

V roce 1840 byl Marek vnímán stále jako jeden z předních českých autorů, přestože se do povědomí literární společnosti začínali dostávat mladší, aktivní autoři, jako například Boleslav Jablonský či Josef Kajetán Tyl. V té době Marek vydával prostřednictvím časopisu *Květy* své básně. Jeden z jeho významnějších vydaných textů je *Píseň česká*, otištěná v třináctém čísle časopisu 26. března 1840.⁴⁵ Je to originální chvalozpěv různých forem české písně, které Marek znal. Podílel se na tvorbě mnoha českých písní, z jejichž textů je cítit autorova láska k vlasti. *Píseň česká* zahrnuje širokou škálu forem písní lidových, pololidových, až umělých. Její text přežil Marka i leckteré jeho básně, a to díky dvěma hudebním zpracováním pro mužský a pro smíšený sbor vytvořených samým Mistrem Bedřichem Smetanou.

Důkazem, že Jan z Hvězdy sehrál důležitou roli na poli mezinárodních vztahů, nám je fakt, že se za ním až do Kozojed vypravil Izmail Srezněvskij. Čerstvý absolvent charkovské univerzity na Ukrajině, budoucí profesor na universitě v Petrohradě. V jednom ze svých dopisů matce se Srezněvskij o Markovi vyjádřil jako o „jednom z nejlepších českých novelistů“.⁴⁶ Ruský autor cestoval za Janem z Hvězdy pěšky z Plzně do Kozojed, aby poznal českou krajinu, která se mu zdála hornatá. Na faře v Kozojedech byl přivítán slavnostním obědem a následně hrou kulečníku. Tento dovednostní sport sloužil dříve k pobavení a relaxaci a byl velmi oblíbený. V Markově díle *Sedlák na biliáru*, vydaném v časopisu *Květy* roku 1840, sehrál právě kulečník hlavní roli.⁴⁷ Srezněvskému dělala

---

⁴⁴ Tamtéž, s. 149–150.

⁴⁵ Jan z Hvězdy, *Píseň česká*. *Květy* 7, 26. 3. 1840, s. 100–101.

⁴⁶ List datovaný v Plzni 13. června 1840 byl vydán ve sborníku *Putěvyje pisma I. I. Srezněvskogo iz slavjanskich zemel, Sankt Petěrburg 1895, s. 108–109, o návštěvě se zmiňuje např. Jaroslav Schiebl, Vzácna ruská návštěva v Plzni v roce 1840, Plzeňsko 11. 1929, s. 18.*

⁴⁷ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 24.

společnost řada dalších farářů z okolí. Po večeři byl pronesen slavnostní přípitek na ruský národ a chvalozpěvy na počest Slovanů. Kromě kulečníku se na faře bavili i hraním karetních her. Srezněvskij v jednom ze svých dopisů popisuje hru *Šestadvacet*.⁴⁸ Pro Marka byla tato východoevropská návštěva výjimečná, jelikož se zajímal o dění ve světě a Srezněvskij věděl mnoho informací, které hostitele obohatily.

Důkazem nám může být nová Markova tvorba, otištěna v *Květech* jen několik málo dní po vzácné ruské návštěvě – *Pochod kozácký*. Tato zhudebněná báseň vychází z oblíbené ukrajinské lidové písně, má stejné úvodní motivy.⁴⁹ Rozdílem mezi ukrajinskou lidovou písní a Markovou písní je, že náš autor vnímá kozáky jako členy carské armády zřejmě pocházející z Uralu.⁵⁰

Srezněvskij mohl Markovi sloužit pro inspiraci i pro jeho další dílo – *Rusalky*. Mýtické bytosti pocházející z východoslovanské mytologie poprvé představil Čechům Pavel Josef Šafařík ve své studii *O rusalkách*.⁵¹ Markovu báseň *Rusalky* můžeme najít v jeho díle *Ballady a romance*. Zajímavostí je, že autor rozlišoval tyto žánry, nikoli jak je dnes chápeme v literatuře my, jelikož například *Horymírův skok*, příběh o rytíři, označil jako baladu, naopak báseň *Pěvkyně*, která nám připomíná baladu, zařadil mezi romance. Z toho vyplývá, že balady představovaly krátké básně čerpající z pověsti nebo tradice, naopak romance Marek chápal jako lyrické skladby, které odrážely život Markových současníků. V roce 1843 přestal tímto způsobem balady a romance členit.⁵²

VRCHOLNÉ TVŮRČÍ OBDOBÍ JANA JINDŘICHA MARKA

Čtyřicátá léta 19. století byla pro Marka velmi plodná. Jedním z důvodů, který autora podnítil k aktivnějšímu tvoření literárních děl, byl příchod mladého Václava Jaromíra Picka,

---

⁴⁸ KOLEKTIV ZA VEDENÍ DR. STRNADLA. *Příspěvky k dějinám česko-ruských kulturních styků*. 1. vyd. Praha: Lidové nakladatelství, 1969.

⁴⁹ V 18. století vznikaly historické dumy a písně – jeden z nejvýraznějších jevů ukrajinské národní hudby. Tématem byli hlavně kozáci. V ukrajinské kultuře je toto období nazýváno kozácké baroko. (RIEGER, František Ladislav a MALÝ, Jakub. *Slovník naučný*. Díl II. V Praze: Knihkupectví I. L. Kober, 1887. s. 346.)

⁵⁰ Kozáci (ukrajinsky козаки [kozaky], rusky казаки [kazaki]) byli svobodní obyvatelé ukrajinských a jihoruských stepí, zemědělci a válečníci, kteří mluvili východoslovanskými jazyky. Existovalo několik místních kozáckých svazů či vojsk, z nichž nejvýznamnější byli záporožští a donští kozáci. Vůdce kozáckého svazu se nazývá ataman. Kozáckou tradici z velké části potlačil sovětský režim. (*Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Sv. 3, část 2. Litomyšl: Paseka. 1998, s. 804.)

⁵¹ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 27.

⁵² HANUŠ, Josef; JAKUBEC, Jan. *Literatura česká devatenáctého století: od Josefinského obrození až po českou modernu, Díl II: Od M.Zd. Poláka ke K.J. Erbenovi*. V Praze: Jan Laichter, 1903, s. 319.

který čerstvě vystudoval pražskou právnickou fakultu a byl zaměstnán hrabětem Vilémem z Wurmbrodu jako politický úředník a později vrchní liblínského panství.⁵³

Picek byl člověk Markovi podobný, měl velmi podobné názory a postoje. Není překvapující, že se přičlenil k zakladatelům Matice české. Navíc Picek byl v době nástupu na liblínské panství již celkem známý autor, což Markovi velmi imponovalo. V dopisu Pospíšilovi⁵⁴ Marek píše: „Nyní tu mám v sousedstvu p. Picka, jenž se na panství hraběte Wurmbrodu v Liblíně stal právním ředitelem (pol/itische/, Amtmann). Raduji se z toho, an jsem v něm seznal muže, o vše, co blaha vlasti naší se týká, horlivě se zasazujícího.“ Mladý úředník měl ve třiceti letech vydané, v pražském divadle hrávané, drama *Vilém Rožmberk* anebo v několika časopisech mnoho otištěných básní, které byly, stejně jako ty Markovy, zhudebněny.⁵⁵ Podobnost mezi těmito dvěma autory byla téměř neuvěřitelná a vztahy mezi kozojedskou farou a liblínským zámekem byly ještě silnější. Přispěl k tomu i dar Viléma Wurmbrodu v podobě lampy, jakožto poděkování Janu Jindřichu Markovi za jeho literární a osvětovou činnost. K tomuto daru hrabě připojil i českou báseň podepsanou jeho vlastním jménem. O tom, zda byla báseň skutečně napsána hrabětem z Wurmbrodu lze pochybovat, protože neovládal český jazyk do takové míry, aby byl schopen tvořit literární díla. I tak byl Marek potěšen a poctěn, jak se vyjádřil v jednom z dalších dopisů Pospíšilovi.⁵⁶

Marek, Picek a hrabě z Wurmbrodu tvořili horlivý vlastenecký kolektiv, což bylo bezpochyby důležitým faktorem pro literární tvorbu obou českých autorů. Přátelství Marka s Pickem dokládá také skutečnost, že mu byl Marek s Josefem Františkem Smetanou za svědka na svatbě s dcerou plaského vrchního Havlíčka.⁵⁷

Druhým podnětem Markovy tvorby byla podpora Markova přítele Jaroslava Pospíšila. Pospíšil byl v té době nakladatel působící v Praze a prostřednictvím korespondence udržoval Jana Jindřicha Marka informovaného o životě v hlavním městě a o pražském literárním světě.⁵⁸ Marek byl bezpochyby ambiciózní autor a jeho tvorba by jistě pokračovala, přestože byl vytržen z centra literárního dění v Praze a jeho působiště bylo

---

⁵³ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 24.

⁵⁴ POSPÍŠIL, Jaroslav. *Z dob vlasteneckých (Výňatky z dopisů zasloužilých spisovatelů)*, Praha: J. H. Pospíšil. 1885, s. 9.

⁵⁵ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 24.

⁵⁶ POSPÍŠIL, Jaroslav. *Z dob vlasteneckých (Výňatky z dopisů zasloužilých spisovatelů)*, Praha: J. H. Pospíšil. 1885, s. 12–13.

⁵⁷ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 24.

⁵⁸ Tamtéž, s. 24.

literatuře a tvůrčímu prostředí poněkud vzdálené, ale právě Pospíšilova podpora Marka motivovala a svým způsobem nutila neustat ve svém snažení a podílet se na formování české literatury.

Počátkem čtyřicátých let nabídl Pospíšil vydání Markových spisů ve vlastním nakladatelství. To Jana z Hvězdy donutilo pracovat systematicky a začal s úpravou svých textů, především básní. Komunikace Marka a Pospíšila byla v té době častá a hojná, možná i proto, že Marek přemýšlel nad novými díly a Pospíšil zastával roli poradce a usměrňovatele Markových nápadů a literárních ambicí. Výsledkem společné práce byl svazek *Zábavných spisů Jana z Hvězdy*, který vyšel roku 1843. Tím spolupráce nekončila, jelikož do čtyř let spatřilo světlo světa dalších devět spisů.⁵⁹

Během čtyřicátých let se Marek vydával často do Prahy. Jedním z důvodů bylo vydávání svazků *Zábavné spisy* společně s Jaroslavem Pospíšilem a navštěvování staronových přátel. Nejzajímavější cestou Jana Jindřicha Marka do Prahy byla právě ta, kterou absolvoval se svým přítelem, profesorem J. F. Smetanou 17. – 18. září 1843. Tato cesta byla považována za dovršení Markova vlasteneckého putování.⁶⁰ Smetana se těchto cest neúčastnil pouze jako doprovod Jana Jindřicha Marka, neboť je využíval ke sběru informací o česko-německé jazykové hranici.

Ze záznamů Karla Šmídka se dozvídáme, že Marek se Smetanou navštívili Roudnici a Liběchov, hrad Pravda u Rakovníka a Doksany. Tamější zámek je považován za inspiraci pro jedno z Markových děl – *Volšanský zámek*.⁶¹ Během tohoto dobrodružství se Marek se Smetanou měli možnost setkat s několika důležitými osobnostmi, jako například s Františkem Ladislavem Riegerem, Václavem Štulcem, Václavem Staňkem, Františkem Ladislavem Čelakovským, Janem Arnoštem Smolerem nebo polským autorem Wezykem.⁶² Tato skupina se zabývala aktuálními problémy Čech. Mimo jiné také problematikou českého zemského sněmu. Podle Šmídka (1973–1974) vyjádřil Marek názory, které již předtím několikrát diskutoval s hrabětem z Wurmbrandu. Informace o aktivním zájmu Jana Jindřicha Marka o problémy Čech je pro nás vzácná, jelikož Šmídek je jediným zdrojem, který nás o tomto faktu zpravuje.

---

⁵⁹ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 24.

⁶⁰ SKUTIL, Jan. *Cesta konaná 1843 Karla Šmídka*. Brno: nakladatelství není známo. 1973–1974, s. 257–284.

⁶¹ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 25.

⁶² Tamtéž, s. 25.

Z Kozojed se Marek snažil udržovat vztahy na Rakovnicku, odkud pocházel Matěj Dobromír Štembera, tamější obrozenecký spisovatel, lékař a historik, se kterým si Marek krátce, leč pravidelně, dopisoval.⁶³ Důležitější byla pro Jana z Hvězdy západočeská metropole, Plzeň. Kromě vzpomínek na studentská léta táhla Marka do Plzně i přítomnost jeho bývalého učitele a dlouholetého kamaráda Josefa Františka Smetany.

Po vydání Markových *Zábavných spisů* jeho popularita opět vzrostla a jeho přátelé a příznivci za ním přijížděli z celých Čech až na kozojedskou faru, která se díky Markovi stala oblíbeným turistickým místem.⁶⁴ Jak píše Wunš, Markův synovec, v Kozojedech strávil několik letních prázdnin a jeho příjezd pro Jana z Hvězdy signalizoval další návštěvy, které byly hojně převážně v druhé polovině léta. Jedním z návštěvníků byl i student lékařství Vilém Dušan Lambl, který cestoval z Plzně přes Kaceřov a Liblín až do Kralovic, Čisté nebo Rakovníka.⁶⁵ Lambl ve svých zápiscích píše o spravedlivě řízeném panství a o několika příjemných okamžicích v Kozojedech, kdy se mu sám Marek zapsal do studentského památníku.

Roky 1840–1847, které Marek v Kozojedech trávil, bychom mohli označit nejspíše za šťastné a spokojené období autora. Je tomu tak díky častým návštěvám a událostem v autorově okolí. Také ze zápisu nejstarší kozojedské obecní kroniky, založené po polovině padesátých let 20. století, víme, že: „*.../i v naší obci byl prý u občanů velmi oblíben pro svoji prostomilou šprýmovnost. Hodně veselých příhod ze života Marečkova se vyprávělo, například, kterak o sázku přivolával starý dvacetník ze stola. /.../ Kdysi hrál oblíbeného puka až do ranních hodin před jakýmsi svátkem. K připomenutí otcovu, že má mít ráno kázání, odvětil: Počkejte, otče, uslyšíte kázání proti karbaníkům. A stalo se.*“⁶⁶ V zápiscích najdeme záznamy o dalším důkazu Markovy dobré vůle, kdy v případě potřeby půjčoval obyvatelům Kozojed finance. Také nakupoval knihy a časopisy, nejen pro obohacování sebe sama, ale také pro obohacení celé vsi. V Kozojedech zařídil knihovnu, kam věnoval několik knih ze své sbírky.⁶⁷

V letech 1841–1846 vystupují z Markovy korespondence Pospíšilovi dvě závažnější témata. Prvním z nich je Markova pomoc plaskému faráři Josefu Streerovi, který pravidelně

⁶³ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 25.

⁶⁴ WUNŠ, Rudolf. *J. J. Marek (Jan z Hvězdy)*. Slovan. 1874, 6, s. 86.

⁶⁵ LAMBL, Vilém Dušan. *Několik listů z deníku cestujícího na podzim r. 1844*, Květy 11(11), 1844, s. 516.

⁶⁶ Kozojedská obecní kronika, založena na OÚ Kozojedy, s. 63–65, srv. KLAUSOVIC, Karel. *Život a působení Jana J. Marka, českého básníka a povídkáře*, Plzeň 1903, s. 11.

⁶⁷ Marek Pospíšilovi, 9. 2. 1843. J. Pospíšil, *Z dob*, s. 10–11.

připravoval krátké brožury při konání srpnové plaské pouti. Tyto texty byly Markem kontrolovány a upravovány a s pomocí Jaroslava Pospíšila tištěny a vydávány. Druhým důležitým předmětem korespondence těchto dvou autorů byly Markovy Zábavné spisy, které plánoval rozšířit. Řešil, jaký přístup bude mít k jeho textům cenzura, jaký typ písma a druh pravopisu je nejvhodnější. Poslední, desátý svazek byl vydán v březnu roku 1847.⁶⁸

Dva svazky *Zábavných spisů* obsahovaly Markovu starší i současnou básnickou tvorbu, Zbýlých osm svazků bylo věnováno próze. Nejvýznamnější z nich jsou *Jarohněv z Hrádku* a *Mastičkář*, které jsou obsahem pěti svazků a jsou tedy nejrozsáhlejším Markovým prozaickým dílem. Zbýlé tři svazky pojímaly Markovy kratší prózy, které tvořil ve dvacátých letech, anebo práce zcela nové. Několik svých předchozích, již vydaných, kratších děl, Marek do spisů nezařadil.

V závěru Markova tvůrčího období jím bylo vytvořeno dílo *Volšanský zámek*. To můžeme najít v devátém svazku *Zábavných spisů*. Jedná se o novelu reflektující skutečnost, vypovídající o tehdejší době a o Markových aktuálních názorech. Reálně se jedná o klášter a zámek Daskany, kde se odehrává příběh básníka Ingomara, představitele Václava Bolemíra Nebeského, romantického spisovatele, ke kterému měl Marek odpor. To potvrzuje, že odmítavé názory na prosazování romantismu v české literatuře, které líčil v dopise J. K. Chmelenskému roku 1837, byly nyní ještě silnější.

JAN Z HVĚZDY V ČELE KRALOVICKÉHO FARNÍHO PANSTVÍ

Když kralovický farář Jakub Lang, u kterého Marek kdysi sloužil, 26. srpna 1846 zemřel, Marek se zúčastnil konkurzu na místo faráře v hlavním, pravděpodobně i nejbohatším, plaském panství. Přestože zájemců bylo velké množství a Marek byl v informačním dopise o kandidátech uveden až na druhém místě, nakonec mu funkce kralovického faráře svěřena byla. Po patnáctiletém působení v Kozojedech se Marek 13. ledna 1847 přestěhoval do Kralovic, aby se zde o měsíc později oficiálně stal novým farářem.⁶⁹

Markovo nové působiště bylo zhruba třikrát větší než to předchozí. Kralovice čítaly asi 1600 obyvatel.⁷⁰ S počtem obyvatel se úměrně zvyšoval i počet farářových povinností,

---

⁶⁸ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 29.

⁶⁹ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 30.

⁷⁰ Ke stavu Kralovic v polovině 40. let 19. století srv. KUČA, Karel. *Města*. Díl III. Praha: Libri, 1998, s. 140–145. K farnosti náleželo kromě Kralovic devět okolních vesnic a osada Mariánská Týnice.

se kterými mu ale pomáhali ještě dva kaplani, Leopold Drož a Vojtěch Böhm.⁷¹ Vzhledem k tomu není jasné, do jaké míry tato životní změna ovlivnila Markovy časové možnosti věnovat se spisovatelské tvorbě. Jisté ale je, že do Kralovic pronikaly významné události rychleji a zřetelněji než do Markových přechozích pracovních míst. Navíc kralovičtí více četli, dokonce hráli ochotnické divadlo, zejména v letech 1845–1849.⁷² Všechna tato fakta určitě pozitivně přispívala k rozvoji Markovy tvorby. Důkazem autorovy energičnosti nám slouží určité formální změny, které v chodu farnosti nastavil. Jedná se o změnu jazyka pro zápis do tehdejších kralovických matrik, kdy Marek upřednostnil jazyk český nad jazykem německým. Stejným způsobem počestil i farní kroniku.⁷³ Jan z Hvězdy si ve funkci nového faráře těžko zvykal, což se dozvídáme ze vzpomínek Rudolfa Wunše. Ten zaznamenával těžkosti, které Marka provázely při usazování se na nové faře. Chyběli mu přátelé a kontakt s Václavem Jaromírem Pickem a Vilémem z Wurmbrandu, kteří představovali samé jádro Liblína.⁷⁴ Těžce Marka zasáhla i smrt jeho otce, Františka Marka, který zemřel krátce po přestěhování z Kozojed do Kralovic, ve věku jedenaosmdesáti let.⁷⁵

TVORBA JANA Z HVĚZDY

Markova díla, která nám zanechal, vznikala od roku 1819 do roku 1848, tedy přes čtvrt století. To je dlouhá doba, během které se česká literatura různě formovala. Docházelo k nabývání témat i žánrů, o které se zvyšoval zájem. K tomu přispělo nejen čím dále větší množství autorů, ale zejména rostoucí počet čtenářů. Tvorbu Jana Jindřicha Marka bychom mohli rozdělit do dvou odlišných období. Tím prvním je souhrn básní a povídek, které vyšly v letech 1823–1828 v rámci tří knih. Druhým obdobím shledáváme vydání *Zábavných spisů* v letech 1843–1847. Můžeme si všimnout, že autor postupoval od tvorby básnické k tvorbě prozaické. Právě próze se Marek intenzivně věnoval v posledních letech aktivního psaní.

Jan z Hvězdy zásadně přispěl do tehdejší české literatury, ať už díly různých prozaických žánrů – baladami, romancemi, znělkami, nebo svými básněmi. V těch se věnoval například legendám, serenádám, písním, trioletu⁷⁶ či zbásněnému hrobovému

---

⁷¹ KABÁT, Jan Nepomuk (eds.), *Památky kralovické od roku 1764 do roku 1860*. 2. vydání. V Plzni: Ig. Schiebel. 1886, s. 21.

⁷² EKERT, František. *Almanach Matice divadelní*. Praha: J. Otto. 1881, s. 152–153.

⁷³ První Markovy zápisy byly psány německy, ale od února 1847 rozhodl o přechodu k češtině. SOBA Plzeň, f. Sbirka matrik, č. 2456 a 2459 – Kralovice 10 a 13.

⁷⁴ WUNŠ, Rudolf. J. J. Marek (Jan z Hvězdy). *Slovan*. 1874, 6, s. 86.

⁷⁵ Úmrtí Markova otce je zaznamenáno k 20. dubnu, pohřeb se konal o tři dny později. Jeho syn nebyl zmíněn ani jako zaopatřující ani jako pohřbívající kněz.

⁷⁶ Triolet je název francouzské formy strofové, jež se skládá z 8–12 veršů, z nichž první dva vyslovují hlavní myšlenku a na konci se opakují. (*Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Sv. 3, část 2. Litomyšl: Paseka, 1998, s. 760).

nápisu.⁷⁷ Přestože Marek byl odpůrcem překladů, několik se jich ve sbírce z roku 1823 našlo. Za zmínku stojí i fakt, že se autor neobešel bez inspirace německých autorů. Například v díle *Anjelská hora*, inspirovaném německým autorem Gottfriedem Augustem Bürgerem.⁷⁸ V Markových básních můžeme nejčastěji najít milostné motivy, dívčí motivy (idoly Julinka a Karolinka) a motivy lásky. To bývá přisuzováno autorově nevyrovnanosti až rozervanosti.⁷⁹ Vedle dvou básní s regionálními motivy (*Andělská hora*, *Založení klášteřa Vyšehradského*) se v první básnické sbírce nacházejí i básně s motivy historickými – *Horymířův skok*, *Sv. Václav*, *Slepého krále smrt*⁸⁰, *Drahomíra* a *Svatý Ivan*.

V próze se historické motivy objevují častěji. Například v Markově díle *Konvalinky*, jejichž první svazek byl vydán roku 1824 v Praze. Oba svazky celkem obsahují deset povídek, z čehož sedm je inspirováno raně středověkými českými dějinami. Dění příběhů se odehrává mezi desátým a dvanáctým stoletím,⁸¹ až po boj českého krále Vladislava II. proti severoitalským svobodným městům a dobytí Milána. Zbylé tři povídky pojednávají o autorově současnosti. V *Konvalinkách* si můžeme všimnout využití různých jazykových prostředků, symbolů, přírodních výjevů a krajinných scénérií.

Témata rodného kraje Jan Jindřich Marek využil ve dvacátých letech jen dvakrát. Poprvé v básni *Márinčin pohřeb* z roku 1821 představující Václava truchlíciho nad smrtí své dívky. Podruhé v povídce *Hrob milenců*, která líčí osudy dvou zamilovaných, pocházejících ze dvou liblínských mlýnů. Otcové milenců jsou zneprátení a mladé lásce svých dětí brání. Příběh je velmi tragický, protože nešťastná láska dožene dvojici až k smrti – utopí se v řece Berounce.

Tematickou škálu své poezie Marek rozšířil jen částečně, ve třicátých letech a na počátku let čtyřicátých. To souviselo s rostoucím počtem čtenářů. Idyla života v období *biedermeierismu* je jen zřídka narušena hlubšími motivy. Jak bylo zmíněno, Markova tvorba obsahovala převážně motivy milostné, historické a tematiku ze současnosti, a to až do počátku čtyřicátých let. Rozměrnější skladby *Jarohněv z Hrádku* a *Mastičkář* vznikly po

---

⁷⁷ Hrobový nápis Stanislavu Vydrovi: „*Staře slepý, dny tvého žití sleduj byly kalné, - Sviť jasněji teď záře nebes ti libá*“ *Zábavné spisy Jana Jindřicha Marka*, 1843.

⁷⁸ HÝSEK, Miloslav. Bürgerovy ohlasy v české literatuře, *Listy filologické*. Praha: Centrum klasických studií na Filozofickém ústavu Akademie věd ČR. 1908, 3(35), s. 251–252.

⁷⁹ V markovském hesle *Slovníku českých spisovatelů* (Praha 1964) upozorňoval Jiří Hošna na hledání předstupně básnického světa Karla Hynka Máchy, který se v literárním světě začal prosazovat zhruba deset let po vydání Markových básnických sbírek s výše zmiňovanými motivy.

⁸⁰ Báseň pojednává o smrti Jana Lucemburského.

⁸¹ Marek romantickým způsobem zachytil jakýsi souboj křesťanství s pohanstvím.

Markově důkladném studiu historických pramenů. V dílech pozorujeme walterscottovský typ historické povídky, umístěné do reálné dějinné skutečnosti, což je v souladu s dějem i postavami, dobrodružností a romantickými prvky (záměny osob, tajuplné scény, děsivá prostředí). Domníváme se, že autor chtěl prostřednictvím svého díla reagovat na české společenské aktuální problémy.

Jarohněv z Hrádku je próza odehrávající se v době pohusitského nástupu Jiřího z Poděbrad. Při tvorbě se autor vyrovnával s problematikou českého utrakvismu.⁸² Při psaní *Mastičkáře* se Marek vracel do 14. století a věnoval se době vlády nepříteli oblíbeného Jindřicha Korutanského, vylíčil jeho svržení a nástup krále Jana Lucemburského. Významnější Markovou prózou je také *Volšanský zámek*.⁸³

Díly podobnými *Jarohněvovi z Hrádku* a *Mastičkáři* jsou ještě *Pád rodu Mysironského* a *Nocleh na Kaceřově*. „*Báseň Pád rodu Mysironského využila pověsti spjaté s posledním světským držitelem hradu Krašova a s odporem části okolních obyvatel proti němu v 70. letech 17. století.*“⁸⁴ *Nocleh na Kaceřově* je povídka z autorovy současnosti popisující nejspíš nejoblíbenější historický motiv kraje, a to údajně dobrovolnou smrt rodu Gryspeků krátce po bitvě na Bílé hoře.

Markovy básně, vznikající mezi dvacátými a čtyřicátými lety 19. století neměly pro vývoj české literatury takový význam jako jeho prózy, byť byla jeho básnická tvorba velmi populární mezi čtenáři. Autorova tvorba tematicky zaměřená na kněžské povolání bývá často opomíjena. Jedním z důvodů je rozhodnutí Jana z Hvězdy tyto práce nezařadit do svých *Zábavných spisů*, a také nezájem čtenářů o díla s těmito motivy. Tvorbu zaměřenou na náboženství lze dle Zilynského (2003) rozdělit do tří částí. První část zastupuje autorovy vlastní básně a překlady skladeb s náboženskou tematikou, otištěné v *Časopise pro katolické duchovenstvo* v první polovině třicátých let 19. století. Texty, které bychom téměř mohli zařadit do publicistiky, tvoří druhou část. Jedná se o brožuru o sv. Valentině a reportáž o plaské církevní slavnosti z roku 1828. Poslední část obsahuje kázání Jana Jindřicha Marka. Ta byla v té době hojně vydávána v časopisech i knižně. Marek vydal pouze jedno kázání v podobě brožury, zvané *O důstojství kněžském*.⁸⁵ Tímto kázáním uváděl nového plzeňského arciděkana Antonína Hlavana a zároveň oslavoval starověrnou a staroslavnou

---

⁸² ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 48.

⁸³ Viz str. 13.

⁸⁴ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 49.

⁸⁵ MAREK, Jan Jindřich. *O důstojství kněžském (Kázání na den Početí blahoslavené Panny Marie držené v král. krajském městě Plzni dne 8. 12. 1935)*, Praha 1836.

Plzeň. Ještě se dochovala příprava kázání na pouť ve Všehrdech z roku 1829, určená výhradně tamním venkovským obyvatelům.⁸⁶ V polovině třicátých let není Marek v tomto směru příliš literárně aktivní, přestože v dopisech Vinařickému roku 1828 vylíčil jiné plány.⁸⁷ Vlastní texty náboženského typu už Marek nevydával, stejně tak umkl v *Časopisu pro katolické duchovenstvo*.

Příspěvek autora k náboženské literatuře byl velmi malý a nevýznamný v porovnání s některými jeho vrstevníky, kteří se věnovali kněžství i literatuře, například Jakubem Rafaelem Macanem nebo Josefem Streerem. Rozhodnutí Jana Jindřicha Marka dát přednost mimocírkevní literatuře způsobilo, že jeho literární tvorba zůstala zachována a autorovo jméno i dnes spoustu lidí zná, na rozdíl od Macana či Streera.

Nesmíme však zapomínat na to, že Markovo beletristické dílo obsahuje několik popisů událostí českých dějin, které upozorňují na důstojnost a důležitost církve. Ve svém díle *Mastičkář* Marek idealizoval kněží, přičemž vzor pravděpodobně našel ve venkovském faráři v Podhájí.⁸⁸ Stejně tak je farář z *Volšanského zámku* velmi konzervativní, respektovaný a názory této postavy se značně podobají názorům samého autora.⁸⁹

Po vydání *Zábavných spisů*, tedy od poloviny roku 1847 až do jarního období dalšího roku nemáme záznamy o Markově práci. O jeho radosti z revoluce roku 1848, která poskytla základ občanským svobodám a modernímu českému politickému hnutí, se můžeme jen domnívat. V kralovické farní kronice lze nalézt jen velmi stručné zápisy o událostech z března a dubna roku 1848, tudíž se z toho pramenu o rozvoji ústavního života v Kralovicích téměř nic nedozvíme.⁹⁰ Nepodařilo se mi dohledat ani žádný záznam o Markově cestě do Prahy nebo o jeho kontaktech s pražskými politickými či kulturními činiteli.

---

⁸⁶ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 50.

⁸⁷ VINAŘICKÝ, Karel Alois. *Karla Aloise Vinařického korespondence a spisy pamětní. Díl I*. Praha: Č. ak. císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1903, 6(50), s. 58–59.

⁸⁸ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 50.

⁸⁹ „Tak nazvaná emancipace tato jest vejce vylíhnuté v zapařeném mozku zhýralé mužatky francouzské Dudevantové a několika pomatených hlav z nové německé školy. To a podobné jest otrava z Německa do Čech vpašovaná, hnusná a protivná./.../Ano, čítám je, Jak jinak byl bych s to odpovídati na námitky z nich čerpané? Jsem 't při zámku. Kdybych neměl jakouž takouž povědomost' o proslavených celebritách vašich, o Sue-ovi, Georige Sandovi, Dumasovi, páteru Lamennais-ovi – at' nic nedím o Němcích po nich žvatlajících: Gutzkovu, Prutzovi, Herweghovi, Mundtovi a jak se ti vaši polobohové všickni jmenují – vyhlásili by mne hned za ignoranta prostého, za obskuranta zarytého a Bůh ví zač! Co se do krámu jejich nehodí, nepočítají za nic.“ MAREK, Jan Jindřich. *Sebrané spisy Jana z Hvězdy*. V Praze: Knihkupectví I. L. Kober, 1874. s. 255–256.

⁹⁰ Markovy kronikářské zápisy o událostech března a dubna r. 1848 otiskl: ZETEK, František Josef. *Popis politického okresu kralovického*, Kralovice 1932, s. 419–420.

Ačkoli Václav Jaromír Picek, který byl Markovi velmi blízký a také ho často inspiroval k tvorbě, sám nezaháel a na jaře roku 1848 vydal několik děl⁹¹, o básnických a publicistických projevech Jana z Hvězdy nemáme žádné informace. První zmínka o Markovi přichází na sklonku jara roku 1848, kdy se objevila tisková zpráva pojednávající o žádosti kralovického faráře ke vstupu do českého politického života. Jeho jméno bylo uvedeno spolu s dalšími sedmi kandidáty ucházejícími se o poslanecký mandát v zemském sněmu. Složení zemského sněmu měli vůbec poprvé určit občané. Zájemci mohli do boje o křeslo vstoupit z vlastní iniciativy nebo mohli být jmenováni obcemi a voličskými výbory.⁹²

Rozsah volebního obvodu, v němž Marek kandidoval, se překrýval s plzeňským katolickým vikariátem. Kníže Metternich v této době emigroval mimo Rakousko, takže se volby za plzeňský vikariát mohly konat v Plasích. Byly zahájeny 12. června 1848, vládním komisařem se stal Picek z Liblína.⁹³ Bohužel nebyly dochovány výsledky, a tak jediný pokus Jana Jindřicha Marka politicky se projevit nebyl zaznamenán.

Znovu se o Markovi dozvídáme na podzim téhož roku, kdy se snažil zapojit do veřejného života, a to díky krátkodobě vycházejícímu plzeňskému listu *Posel ode Mže*, vydávanému dvakrát týdně od poloviny října roku 1848 do konce března roku 1849.⁹⁴ Z tohoto zdroje vyplývá, že kralovický život mnohem více ovlivnily tehdejší styky s Plzní, než kontakt s tolik vzdálenou Prahou.

Jak uvádí Zilynskyj (2003), v Kralovicích se stala centrem dění pobočka celozemského spolku *Lípa slovanská*. Její první schůzka se uskutečnila 1. listopadu 1848.⁹⁵ Předsedou byl zvolen Marek, místopředsedou jeho přítel Picek. Do práce ve spolku byli zapojeni i Markovi kaplani, Drož a Böhm.⁹⁶ Spolek o čtyřiceti pěti členech měl v plánu svou činnost provádět prostřednictvím čtyř sekcí. Měl být zaměřen na organizace společenského

---

⁹¹ Například básně v 15. ročníku *Květů* nebo samostatně vydanou skladbu *Ples Čechů na Karlštejně* dne 12. června 1848 na památku založení téhož hradu s císařem a králem Karlem IV. léta Páně 1348, Praha 1848.

⁹² *Konstituční pražské noviny*. Praha: Synové Bohumila Haase. 26. 9. 1848, 50, s. 243.

⁹³ Nejpodrobnější zprávu o volbách podává plaská farní kronika z let 1836 – 1945, *SOka Plzeň – sever, f. FA Plasy*, s. 98.

⁹⁴ *Posel ode Mže*, 1848.

⁹⁵ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 37.

⁹⁶ *Posel ode Mže 1848*, č. 22 (28. 12.), s. 2 (v rubrice *Ze života sociálního*). Informace byly vzaty z přípisu kralovické Lípy slovanské datovaného 18. 12. 1848 a podepsaného Markem jako starostou a dvěma dalšími činovníky.

a kulturního života v Kralovicích, na konání politických diskusí a na osvětu obyvatelstva. Aby byly podniknuty kroky k plnění vše jmenovaných aktivit, konaly se peněžité sbírky.

Marek byl v té době velmi uznávaný a jeho autorita přesahovala až do oboru pedagogického v Plzni, kde byl zvolen předsedou školských porad plaské sekce.⁹⁷ Zda bylo toto rozhodnutí praktické, se můžeme jen domnívat. Jisté ale je, že Marek se kvůli nově získané funkci do Plzně nestěhoval.

Přestože literární práce v té době Marek nepublikoval, o jeho aktivitách se dozvídáme z kontaktu autora s *Poslem ode Mže*. Bylo dochováno několik příspěvků podepsaných monogramem J. z H., které byly otištěny v prvních třech měsících listu. První příspěvek se týkal snahy o vytvoření pobočky *Slovanské lípy* v Kralovicích, další zmiňoval kralovické neštěstí, kdy se zabili dva mladí lidé. Jednalo se o myslivce Hynka Hájka, který zastřelil svou partnerku Annu Štolovou z Lednice a poté i sebe.⁹⁸ „Dohrála se zde truchlohra na divadle života. /.../ Z okolností dá se souditi, že dívka smrt dobrovolně zvolila a že vše již dříve mezi nima bylo umluveno, /.../“ uvedl Marek, který byl mladým lidem farářem i pohřbívajícím.⁹⁹

Zřejmě nejvýznamnější příspěvek autora vyšel hned ve třech částech listu roku 1848. Jmenoval se *Poměr Slovanů k Němcům*. V něm žaluje bývalé i současné povýšené politické chování Němců vůči Slovanům a Čechům. Kritika německého chování byla velmi ostrá, zároveň však autor vyjádřil víru v nové poměry, které by umožnili napravit křivdy, kterých se sousedé na Slovanech dopustili. Tato obžaloba obsahuje polemiku Markova přítele snažícího se obrousit ostré hrany Markovy kritiky. Přítel, kterého autor v listech nazývá „dobrou duší“, může představovat Pícek, jelikož z následujících výtisků *Listů ode Mže* vyplývá Píckův odlišný názor na tuto problematiku.¹⁰⁰ Kromě obžaloby německého chování Marek zdůrazňoval práva Slovanů na vzdělání, především tedy to, že rozvoj vzdělanosti Slovanů má být základem rovnocennosti obou národností.¹⁰¹

V souvislosti s tím lze polemizovat i nad autorstvím studie *Národnost*, podepsané monogramem J. M., která byla vydána v *Časopise pro katolické duchovenstvo* ve stejné době

---

⁹⁷ ZÁKREJS, František. J. J. Marek. Srv. Posel ode Mže. 10. 2. 1849, 11, s. 2.

⁹⁸ Tamtéž, s. 2.

⁹⁹ ZÁKREJS, František. J. J. Marek. Srv. Posel ode Mže. 10. 2. 1849, 11, s. 2.

¹⁰⁰ *Pražské noviny*. Praha: Nakladatelství Bohumila Haase, 3. 10. 1849, s. 197.

¹⁰¹ ZÁKREJS, František. J. J. Marek. Srv. Posel ode Mže. 10. 2. 1849, 11, s. 4.

jako článek v *Poslu ode Mže*.¹⁰² Studie obsahuje podobnou problematiku, ovšem značně teologicky zaměřenou, stejně jako článek otisknutý v *Poslu ode Mže*. Vzhledem k absenci protiněmeckých názorů se ale přikláníme k tomu, že autorem by mohl být spíše Jakub Macan, církevní spisovatel a farář ve Slabcích u Rakovníka.¹⁰³

Markova přízeň Slovanům se toho roku projevila ještě jednou, a to v básni oslavující Josipa Jelačiče, chorvatského generála, představujícího boje Slovanů proti Maďarům, přičemž kontroverznější informace o Jelačičově osobě byly autorem velkoryse přehlédnuty.¹⁰⁴ Po vydání tohoto díla se Marek odmlčel a jeho následující aktivity byly spjaty s rozvíjením občanského života v Kralovicích.

Když byl roku 1849 rozpuštěn Kroměřížský sněm a byly odhaleny přípravy májového spiknutí v Praze, demokratické svobody začaly být omezovány. Koncem března téhož roku přestal vycházet *Posel ode Mže* a pravděpodobně v této době zanikla i *Lípa slovanská* v Kralovicích.¹⁰⁵ Bez příslušných zdrojů bychom mohli pouze hádat, jakým směrem se ubíraly názory Jana z Hvězdy, například na snahu demokratizovat organizační systém katolické církve. Jisté úpravy by v církvi Marek snad uvítal, ale neexistují žádné záznamy o jeho spoluúčasti na takových reformách. V rámci náboženského postavení, které autor zastával, by nejspíše neschvaloval právní rozvrat a úpadek autority úřadů, což se projevilo v letech 1848 a 1850.¹⁰⁶ Duchovní v těchto letech zakusili hořké životní situace, jelikož jim byly věřícími odírány obilní dávky či poplatky důležité pro samé žití farníků.¹⁰⁷ Na jaře roku 1849 Marek rezignoval na jakoukoliv další účast v utlačovaném politickém a publicistickém životě. Toho roku autor ve funkci kralovického faráře věnoval konkrétní množství obvazového materiálu zraněným vojákům rakouské armády, a také jeden zlatý na invalidní nadaci Khevenhüllerova a Benedekova pluku.¹⁰⁸ Jak uvádí Zilynskyj (2003) „*Mohlo se jednat o projev křesťanské útrpnosti, o napodobení postojů jiných kněží*

---

¹⁰² *Časopis Katolického Duchaovenstva*. Praha: Knížecí arcibiskupská knihtiskárna, 1852. s. 81–98. Rejstřík ČKD od roku 1828–1878, Praha 1878, s. 90, uvádí tuto stať jako anonymní. V seznamu autorů ročníku (ČKD 21, 1848, sv. 4) je uvedeno pouze příjmení Macanovo, Markovo nikoli.

¹⁰³ FORST, Vladimír; OPELÍK, Jiří; MERHAUT, Luboš (eds). *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1985. Podrobný životopis otiskl ČKD 23, 1850, sv. 3, s. 3–33.

¹⁰⁴ ZÁKREJS, František. J. J. Marek. *Srv. Posel ode Mže*. 10. 2. 1849, 11, s. 1–2.

¹⁰⁵ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 39.

¹⁰⁶ Markův zápis v kralovické farní kronice: „*Roku 1848 a 1849 přestali lidé téměř všude vzdávati uctivost a poslušnost ouřadům. Všecko šlo různě. Starší ouřadové pozbyli síly i vážnosti a nových nebylo. Tudiž odkládáno se vším až do ustanovení nových ouřadů.*“ Zápis vydaný F. J. Zetkem, *Popis*, s. 420.

¹⁰⁷ Události let 1848 a 1849 sleduje z hlediska církevního vývoje Jaroslav Kadlec, *Přehled českých církevních dějin*, díl 2, Praha 1991, s. 193–201, *Srv. ROUBÍK, František. České kněžstvo v roce 1848.*

Akord. Praha: Ladislav Kuncíř. 1932, 10(5), s. 62–70.

¹⁰⁸ *Pražské noviny*. Praha: Nakladatelství Bohumila Haase, 3. 10. 1849, s. 826.

inspirované nebo očekávané církevní vrchnosti nebo také o projev obnoveného státního loajalismu.“

Jediným zdrojem pojednávajícím o postojích autora nám jsou jeho částečně dochované zápisy z kralovické farní kroniky. Dva útržky ze čtyřicátých a padesátých let byly zpřístupněny v meziválečné době edicí¹⁰⁹ a fotografickou reprodukcí.¹¹⁰ Není nám známo, jak velké množství zápisů autora bylo edičně zpřístupněno či naopak vynecháno. Není ani jisté, zda byly záznamy do kroniky Markem pořízeny současně, zda je odděluje nějaký časový úsek. Jisté však je, že se snažil nalézt příčinu nepříznivého vývoje českých dějin.

Nemalý podíl na tomto selhání dle autora nesl Karel Havlíček Borovský, kterého označil za „*mladého, bystrovtipného, avšak výstředního muže...*“ těšícího se důvěře a láske lidu. Dle autora si Havlíček deportaci do Tyrol zavínil sám, jelikož nebyl dostatečně pokorný a slušný.¹¹¹ Tento názor řadí Marka do té skupiny osob, která vnímala Havlíčka negativně a k jeho aktivitám byla kritická.

Ze zápisů se dále dozvídáme, že Marek byl v létě roku 1850 zvolen do dvou funkcí, které alespoň trochu autorovi pomohly zmírnit smutek z českého národního vývoje. První funkcí byla pozice radního v Kralovicích, druhou také funkce radního, avšak pro obec spojující vesnice Dřevec, Hodyni a Buček.¹¹²

V březnu roku 1851 byl Marek hostem na oslavě padesátin Josefa Františka Smetany v Plzni. Autor pro přítele složil krátkou báseň, která byla otištěna v časopise *Lumír*.¹¹³ Tato báseň byla úplně posledním literárním dílem Jana z Hvězdy, které bylo vydáno za jeho života.

Markovy *Zábavné spisy* byly rozšířené tak, že byly po následujících třicet let velmi oblíbenou četbou lidí všeho věku. Studentům sloužily jako zdroj informací o české historii nebo jako zdroj inspirace k vlastní tvorbě. František Ladislav Čelakovský se snažil zařadit Markovu báseň *Píseň májová* do čítanky pro gymnázia a o tomto svém záměru si dopisoval

---

¹⁰⁹ ZETEK, František. *Popis*, s. 419–421. Zápisy zahrnují období od března roku 1848 do roku 1852.

¹¹⁰ VAVROUŠEK, Bohumil. *Literární atlas československý*. Díl I. Praha: J. Otto, 1932, s. 98. Vavroušek označil reprodukováný pramen nesprávně jako farní matriku dolnokralovickou.

¹¹¹ Tamtéž, s. 98.

¹¹² *Pražské noviny*. Praha: Nakladatelství Bohumila Haase, 4. 9. 1850, s. 834.

¹¹³ *Lumír I*. Praha: K. Jeřábkové v Uršulinské ulici, 1851, s. 214. Byla otištěna pouze část textu. Celou báseň otiskl o několik let později: HRUŠKA, Martin. *Kniha pamětní král. krajského města Plzně od roku 775 až 1870*, Plzeň: Nákladem Dědiců Hruškových, 1883, s. 670.

s tehdejší rakouským ministrem osvěty Lvem Thunem.¹¹⁴ Ten byl jednoznačně proti, a to z mravnostních důvodů, Čelakovského snaha tedy vyšla naprázdno.¹¹⁵ Podobný neúspěch potkal drama *Čechové před Milánem*, inspirované Markovou prózou *Čechové před Mediolánem*. Hra byla zpracována Janem Evangelistou Kosinou, který ji vydal pod pseudonymem J. K. Bohdanecký.¹¹⁶

Pozitivní stránkou působení Jana z Hvězdy se snažil shrnout Ludvík Rittersberk ve svém *Kapesním slovníčku novinářském a konverzačním*. Vydání druhého dílu sešitové edice bylo sice pozastaveno, ale všechna hesla začínající písmenem M byla ještě publikována.¹¹⁷ Rittersberk Marka popisuje takto: „*I tento Marek¹¹⁸ jest velmi statečný vlastenec a přičiňoval se znamenitě k zvelebení zábavné literatury české.*“ Následovalo jmenování autorových knih a jeho konečné hodnocení: „*Jeho historické pověsti z poslední doby náležejí mezi nejvýtečnější práce toho druhu v češtině a musíme velmi toho litovati, že se zdá, jako by již Marek umlknouti chtěl.*“¹¹⁹ Kdyby se Marek přeci jen rozhodl k literární tvorbě vrátit, podmínky by nebyly lehké. Jedním z důvodů je kritika, které se Markovi dostalo a o které budeme mluvit v následujících kapitolách práce. Dalším důvodem je autorova časová vytíženost, protože mu povinnosti v církevní správě dovozovaly jen příležitostné kratochvíle jeho tehdejších zálib a zájmů. Například sběr a četba nových českých knih, zprostředkovávané Pospíšilem. Markův vztah k vydavateli se touto dobou změnil, což je patrné z jejich poslední korespondence, ve které je autor strohý oproti předchozím dopisům, ze kterých číší autorova srdečnost a veselost.¹²⁰ V posledním dopisu Marek Pospíšila žádá o vyzvednutí a zaslání nových spisů publikovaných Maticí českou do Kralovic. Navíc autor vrátil čtyři knihy, které si nechtěl nechat, mezi nimi i titul *Vojta čeledín*, knihu přeloženou Josefem Kajetánem Tylem.

---

¹¹⁴ ČELAKOVSKÝ, František Ladislav. *Korespondence a zápisky*. Díl IV. Praha: Česká akademie věd a umění, 1934, s. 38–42.

¹¹⁵ Ministrovi se zřejmě nelíbilo Markovo pobízení mladých lidí k lásce a alkoholu: „*.../bratři, v chladný stín se posadme/.../vínem českým svá prsa chladme/.../dívky ať spletou květovence kvítím ať zdobí čela nám! Pak hubinkou své tu milence každý odplatí za to sám/.../*“

¹¹⁶ VÁVRA, Arnošt. *Život starého kantora*. Praha: Nákladem R. Prombergera, 1901.

¹¹⁷ HROCH, Miroslav. *Studie z obecných dějin*, Praha: Svoboda, 1975, s. 97–116.

¹¹⁸ Předcházelo pojednání o starším jmenovci, Antonínu Markovi.

¹¹⁹ RITTERSBERG, Ludvík. *Kapesní slovníček novinářský a konverzační*. Díl II. Praha: J. H. Pospíšil, 1851. s. 455.

¹²⁰ POSPÍŠIL, Jaroslav. *Z dob vlasteneckých* (Výňatky z dopisů zasloužilých spisovatelů), Praha: J. H. Pospíšil, 1885, s. 6–15.

Poslední zaznamenanou literární činností Jana z Hvězdy byla jeho práce na přípravách nového církevního kancionálu.¹²¹ Autor se tedy začal věnovat výhradně církevní literatuře. Velkou událostí byla návštěva pražského arcibiskupa Bedřicha knížete Scharzenberga v červenci 1852, který přijel do Kralovic v rámci kontroly kralovického a žlutického vikariátu.¹²²

Marka začala trápit nemoc, dnes nazývaná jako břišní vodnatelnost.¹²³ Za léky a služby dlužil lékaři z Plas značnou částku. O Markově špatném zdravotním stavu svědčí i kralovické farní matriky prokazující, že od srpna 1853 nevykonal žádný křest, pohřeb ani svatbu.¹²⁴ Koncem října se nemocný Marek vydal na cestu za přítelem, farářem Augustinem Heroldem, až do patnáct kilometrů vzdálených Hřešihlav na Rokycansku. Jeho stav se během cesty velmi zhoršil a musel být dopraven zpět do Kralovic. Několik dní ještě autor bojoval, avšak 3. listopadu zemřel. Jeho pozůstatky byly uloženy na místním městském hřbitově. Ztráta takového spisovatele byla českými literáty a novináři vnímána jako ohromná ztráta. Jakoby bylo sedmileté publicistické mlčení autora zapomenuto. Pražské noviny otiskly velmi obsáhlý nekrolog a stejně jako časopisy zmiňující autorovo úmrtí, všechny zprávy o něm byly srdečné a život i dílo autora bylo hodnoceno pozitivně.¹²⁵ Plaský farář Josef Streer autorovu smrt zaznamenal do místní farní kroniky a nezapomněl mu vytknout nedostatek angažovanosti v literatuře církevní.¹²⁶ Marek tomuto faráři v minulosti vypomáhal, například při vydávání českých tisků při příležitosti srpnových pouťových slavností města Plasy, proto nás Streerova kritika může překvapovat. Zhruba dekádu po markově smrti Streerovo hodnocení ještě kritičtěji doplnil mladý kněz František Petera-Rohoznický, když do svého osobního deníku zapsal, že „*Marek v Kralovicích pro nesmírné pití piva a noční karbanění brzo zemřel.*“¹²⁷ Tento fakt nelze potvrdit, ale ani vyvrátit, jelikož se o něm žádný z dostupných zdrojů nezmiňuje. I kdyby se informace ukázala být pravdivou, přínos Jana z Hvězdy české literatuře zůstává stejně nemalý. Autor nezanechal poslední vůli

---

¹²¹ SUŠIL, František. *Životopisný nástin*. Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1898. s. 120.

¹²² ČKD 25, 1852, 1. pololetí, s. 372 a 2. pololetí, s. 123.

¹²³ *Břišní vodnatelnost nebo-li ascites znamená, že se pacientovi v dutině břišní hromadí tekutina, která ztěžuje dýchání. (Konzultace s medikem.) Ve Velkém lékařském slovníku se uvádí: Ascites – přítomnost volné tekutiny v dutině břišní (...). Příč. závažné onemocnění jater (...).* (VOKURKA, Martin; HUGO, Jan. *Velký lékařský slovník*. Praha: Maxdorf, 2003).

¹²⁴ *SOka Plzeň - sever* a zápisy kralovických farních matrik z roku 1853 umístěných v SobA Plzeň.

¹²⁵ *Pražské noviny*. 1853, č. 264 (8. 11.), s. 4 (první stručná informace o úmrtí a pohřbu), č. 285 (2. 12.), s. 3 (podrobný článek s hodnocením životního díla). Kratší nekrology byly otištěny časopisem *Lumír* 1, 1853, s. 1080 a časopisem *Hlas Jednoty katolické*, Brno: 1853, č. 5, s. 184.

¹²⁶ *SOka Plzeň-sever v Plasích, f. FÚ Plasy*, farní kronika z let 1836–1945, s. 113.

¹²⁷ *LA PNP, f. František Petera-Rohoznický, deník č. 28, s. 42.*

a o jeho pozůstalost se měly rozdělit Markovy čtyři sestry a kralovický kostel. Markova knihovna, čítající devadesát sedm titulů, byla jen zlomkem sbírky, kterou autor nerozdal. Nejvýznamnějšími svazky byla *Novočeská bibliothéka* a *Časopis českého Musea*, a také třiatvacet dílů německého vydání spisů Waltera Scotta.¹²⁸

Jak bylo již několikrát zmíněno, Marek významně přispěl do české kultury, a Kralovice na svého autora byly, a nadále jsou, patřičně hrdé. Tamější obyvatelé se tedy rozhodli uctít Markovu památku pomníkem. Ten začínal nabývat určité podoby roku 1861, a to po koncertu houslisty Ferdinanda Lauba, kterého doprovázel zpěvák Josef Barák.¹²⁹ Výtěžek této akce byl věnován právě na vybudování Markova pomníku. Po krátkém intermezzu zpravoval časopis *Český lev* o památníku v podobě pískovcového jehlanu, který by měl být umístěn u farního kostela. Samotná výstavba byla ovšem opět pozdržena, a tak bylo zažádáno o další příspěvek na stavbu památky tehdy nezapomenutelného autora. Jednu z pobídek ke stavbě vznesl František Zákrejs, jenž vydal životopisnou studii doprovázenou Markovými spisy.¹³⁰ Druhá pobídka byla vydána v *Plzeňských listech*, a to v této podobě: „*Laub, Přerhof i Barák při zábavě r. 1861 zajisté nepomysleli sobě, že se na věčnosti s Janem z Hvězdy sejdou, pomníku jeho neuzřevše.*“¹³¹ Konečnou a možná hybnou poznámkou od bohemisty a rodáka profesora Františka Prusíka byla ukončena třicet čtyři let trvající sbírka na pomník Jana z Hvězdy, který byl konečně, dne 6. října 1890, slavnostně odhalen u kralovického farního kostela.¹³² O tři roky později, k výročí autorova narození, byla odhalena žulová deska na Markově rodném domě v Liblíně.

---

¹²⁸ *SOKA Plzeň-sever v Plasích, f. OS Kralovice*, karton 160, sign. D 1853 / 151 (pozůstalostní spis J. J. Marka).

¹²⁹ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1861–1941, s. 3.

¹³⁰ ZÁKREJS, František. J. J. Marek. Srv. *Posel ode Mže*. 10. 2. 1849, 11.

¹³¹ *Plzeňské listy*. V Plzni: J.R.Port. 3. 6. 1884, 20(67), s. 3.

¹³² ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 45.

TYLOVA KRITIKA MARKOVA DÍLA

Spisovatel, dramatik, režisér, herec, překladatel, kritik, novinář, obrozenec, a především velký vlastenec Josef Kajetán Tyl byl jednou z nejvýznamnějších osobností své doby. Sám Tyl si uvědomoval náročnější podmínky, které byly kladeny na jazyk obrozeneckých děl, proto i jejich kritika byla velmi náročná. Jednou z podmínek byl například všestranný rozbor obrozenecké češtiny, který směřoval nejen k popisu spisovného jazyka, ale i k obsažení jeho obecných vývojových tendencí a k vysvětlení stylové rozdílnosti. Umělecký jazyk Josefa Kajetána Tyla se v průběhu let měnil. Na jedné straně se Tyl pokoušel vyhýbat užívání zastaralých prostředků a konstrukcí, které v textu působily strojeně. Na druhé straně se snažil propojit vlastní jazykovou praxi a spisovnou normu.¹³³

Důležité je říct, že on sám si tuto změnu ve stylistice uvědomoval a bez ostychu ji přiznával. A tak proto, mimo jiné, jsou jeho kritiky cenné a vážené. Jana z Hvězdy a jeho díla si k posouzení vybral nejspíš právě proto, že v tomto autorovi poznal schopnost vylíčit vznešený, obrazný děj, který si zachová lidovost, ale zároveň se těsně přibližuje vysokému slohu.

Když Marek ve čtyřicátých letech 19. století vydal své sebrané spisy, dočkal se převážně kladné odezvy a příznivých komentářů. Stále rostoucí soubor autorovy tvorby byl považován za výrazné obohacení české literatury a bylo možné Markovy knihy najít nejen v rodinných, ale i některých veřejných knihovnách. Co víc, nejednalo se pouze o knihovny v Čechách, jelikož se Markovo dílo rozšiřovalo i do celkem vzdáleného Slezska.¹³⁴

Mezi čtenáře Markových sebraných spisů patřili i Václav Hanka nebo František Ladislav Čelakovský.¹³⁵ Ten se 24. srpna 1845 v dopise Karlovi Aloisovi Vinařickému vyjádřil pozitivně o četbě Markova *Mastičkáře*, když napsal: „*Těž minulého měsíce, jsa trochu chorý a nemoha jiné práce konati, asi týden jsem pročítal některé plody nejnovější beletristiky naší. Poslední Čech a Markův Mastičkář mě zvláště těšili, jet to již předce něco, co se čísti dá, až mě obsah mnohem více nežli sloh zajímal.*“¹³⁶ Během svých cest si Markova

---

¹³³ GREPL, Miroslav. *K jazykové výstavbě umělecké prózy 30. a 40. let 19. století*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, 1962, 11(D9), s. 137–161.

¹³⁴ VOCEL, Jan Erazim. O knihovnách obecných. *Časopis českého museum*. Praha: Knihkupectví J. G. Calve, 1845, s. 455–471.

¹³⁵ Mezi dopisy Jaroslava Pospíšila zařazen Oučet panu Václ. Hankovi od Jaroslava Pospíšila. Obsahuje položky z let 1843–1849.

¹³⁶ ČELAKOVSKÝ, František Ladislav. *Korespondence a zápisky*. Díl III. Praha: Česká akademie věd a umění, 1915, s. 361.

Jarohněva z Hrádku přečetl i Josef Václav Frič, který ve svých pamětech porovnává reálné krásy Náchoda se scenérií vylíčenou Janem z Hvězdy.¹³⁷ Na venkov jeho tvorba pronikla díky charismatické a svéhlavé ženě, Boženě Němcové, která ve čtyřicátých letech pobývala v chodské oblasti u Domažlic. Ta dala přečíst jednomu z místních sedláků *Jarohněva z Hrádku* a byla příjemně překvapena spokojeností a radostí, kterou sedlák po přečtení tohoto díla oplýval. Roku 1848 objednala Němcová *Zábavné spisy Jana z Hvězdy*, aby je mohla šířit po domažlickém okolí.¹³⁸

Vedle těchto krátkých hodnocení se objevila i první podrobnější kritická reflexe věnovaná jednotlivým dílům spisů Jana z Hvězdy. Kritika posuzovatelů se často lišila. Chtěla bych zmínit první kritiku Josefa Kajetána Tyla z let 1843, kdy byly hodnoceny Markovy básně, a to ještě celkem mírně. Ve svém *Národním zábavníku* Tyl píše: *„/.../V podobném víru časopisectva – ačkoli ovšem k prospěchu samých časopisů i jich čtenářů – viděli jsme poslední časy kotáceti se i muže, o jehož dílech tuto promluvíme. Jan z Hvězdy (Jindřich Marek) vystoupil arci již před patnácti-osmnácti lety na jevišti literatury naší samostatně, vydav svazek básní a sbírku povídek (Konvalinky) – od té doby potkávali jsme ale jméno jeho toliko v časopisech anebo v novoročenkách; že jim sloužilo vždy k ozdobě, o tom není pochybnosti. Nyní ale vystupuje k radostnému překvapení našemu se spisy sebranými; nyní teprve vede jako rozhodný zápas o místo a stupeň v literatuře. /.../ Sbírkou zábavných spisů svých (bude snad také vydávati poučné v užším významu slova toho?) započal básněmi, jichžto první a druhý svazek již před námi leží. Duch a způsob básnění jeho zůstal na té cestě a v těch mezích, v kterých se nám zjevil od prvního výletu v pestrou říši mladistvé obrazivosti až do času, kde nám Sedláka na biliaru podal, s tím snad jediným rozdílem, že básně jeho jasnějším názorem vnitřního i zevnitřního světa získaly, zato ale někdy vřelosti citu pozbyly. On nepatří k básníkům, kteří učinili noc pramenem zápalu svého a matkou plodů svých; u něho panuje den, střídavě s ranními červánky a večerním soumrakem. První svazek obsahuje Balady, romance, pověsti a legendy /.../ Porovnávajíce plody tyto vespolek, musíme se ustanoviti na soudu, že jsou tyto poslední skoro vesměs poetičtější nežli ony, k nimžto básník předmět mimo sebe hledal. Uvádíme zde výbornou Vodníkovu nevěstu (ačkoli dle myšlenky ne zcela novou a původní) – prostomile něžnou Rusalku, jižto bychme jen přáli, aby stručnější začátek měla a bez vykládací čtvrté sloky by*

---

¹³⁷ FRIČ, Josef Václav. *Paměti*. 4. vydání. Díl I. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1957. s. 163.

¹³⁸ NĚMCOVÁ, Božena. *Národopisné a cestopisné obrázky z Čech*, Praha: Československý spisovatel, 1951, s. 51.

*zůstala, - jednoduchý ale dobře kreslený Jezd pro nevěstu, dojemnou Děvu v zoufání, při níž toliko nestejný rozměr prvního verše v druhé sloce hudební chod celé básnický nelibě ruší, - a míruplný Návrat z Palestiny.*¹³⁹ Dále Tyl pojednává o historických pověstech uvedených ve sbírce a kladně hodnotí *Jarohněva z Hrádku* a ve výčtu čtivých děl nechybí ani *Jaromír, Vršovci, Muromská korouhev, Horymířův skok, Andělská hora, Svatý Václav, Svatý Ivan* a *Božena*. Markův verš Tyl popisuje jako „*plynný a dosti uhlažený; v prozódii nedrží se ale přísně ani časoměry, ani přízvuku /.../*“ Také kritizuje nejednoznačnost Markových veršů, které nelze číst jako jamby, jelikož verše postrádají uměleckou formu. Svě přísnější hodnocení Tyl omlouvá faktem, že roste počet autorů, které popisuje jako „*/.../svedeni jsouce pohříchu i mistry básnictví anebo svou nevědomostí v prvopočátečních zásadách české míry veršové /.../*“ a bude-li tento fenomén pokračovat, umění českého veršování se změní v pouhé počítání slabik. Řeč Jana z Hvězdy Tyl reflektuje jako „*vzornou, snadnou, vybroušenou /.../ a z čistého českého pramene se prýštěcí, prokvětavou pěknými obrazy a k vyjádření všech citů způsobilou /.../*“ Také se dostáváme k hodnocení druhého svazku sebraných spisů, které obsahují *Písně i jiné drobné básně*. Tyl komentuje stále se prolínající zbožnou mysl, důvěru v moudrost a spravedlivost věčného řízení, zdravý názor světa, libost v přírodě a srdce autora, přístupné všem ušlechtilým citům. Co můžeme v druhé části najít, shrnul Tyl dle mého názoru přesně: „*Bouřlivé poletování, hluboký cit, plamennou výmluvnost, nové původní náhledy a úplné jakési splynutí, sjednocení s věcí opěvovanou nesmíme arci v těchto hříčkách prostomilého, něžně toužebného a důvěrným okem vůkol sebe hledícího ducha hledati, zato nás v nich ale potkají nenucenost pocitu, jasnost úsudku, lahoda mluvy a jakási rozkošná, z českého srdce vyplývající prostota.*“ Tyl oceňoval to, že Marek „*nám nižádný nákres ducha zoufalého, u víře své rozpadlého neposkytuje.*“ Kladného hodnocení se dostává i Markově klidné mysli a mírné duši. Stejně poeticky se Tyl zamýšlí nad Markovou oblibou v přírodě, nad nenuceností a pravdivostí výjevu české přírody a nad vlastenectvím, jenž lze nalézt v každém kousku Markovy tvorby. Závěrem této první podrobné kritiky vyslovuje Tyl své přání, aby Marek „*v tomto pěkném podnikání rychle pokračovati mohl.*“¹⁴⁰

V témže vydání *Národního zábavníku* se Tyl ještě podrobněji věnoval *Jarohněvovi z Hrádku*, kterého si oblíbil. Dle jeho názoru jsou české dějiny nejbohatším a nejzdravějším zřídlem, ze kterého by všichni spisovatelé měli čerpat, ale zároveň popisuje tento pramen

¹³⁹ TYL, Josef Kajetán. *Národní zábavník*, Praha: Odeon 1981, s. 579–584 a 585–590.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 579–590.

jako „/.../zarostlý mnoholetým křovím, bodláčím a trnám, nepřístupný nahromaděnými sutinami, kamením a prachem /.../“¹⁴¹ Oceňuje těžkou práci, od příprav k popisům až po tvorbu samou, kterou spisovatel musí odvést, aby vzniklo dílo hodné nápisu „z dějin domácích“. Tyl popisuje, jak moc v české literatuře chybí podobná díla a pokusy o jejich sepsání jsou téměř vždy zklamáním. Markův *Jarohněv z Hrádku* je tedy velmi vítán a vychvalován, přestože hned zpočátku Tyl nesouhlasí, že by se jednalo o novelu, jelikož svazek je dostatečně objemný. Tento komentář však nevnímám jako výtku, spíše jako vyjádření lítosti nad tím, že je Jan z Hvězdy pravděpodobně zbytečně skromným autorem.

Prvním pozitivem je období Jiřího z Poděbrad, ve kterém se román odehrává, jelikož Tyl tuto dobu popisuje jako „ledva zacelenou ránu na ubitých oudech našeho národu“, o které je velmi obtížné napsat věrně a svědomitě. Po výčtu a zhodnocení všech nejdůležitějších postav příběhu, přichází na řadu drobná kritika neznalosti poměrů v místě, do kterého byl děj zasazen. Je tomu tak, protože *Jarohněv z Hrádku* se odehrává v Kutné Hoře, což je Tylovo rodiště. Ovšem jak sám Tyl píše: „Avšak tyto a některé jiné malé vady nemohou býti na ujmu díla, ježto se nám jako výtvar zdravého ducha, živé obraznosti, dlouhého zpytování a jadrného soudu na oči staví. Celým dílem, /.../, vane čistý duch český a nemilovný oněch hrůz a převratů všeho lidského a pravdivého, jakovýmiž mnozí romanopisci zahraniční tak rádi čtenáře své jako u vyjevení vrhají. Sloh je plynutý, prostý, zamítající všelikou nadutost a nečasné horování; jazyk čistý, vybroušený.“¹⁴² Koncem kritiky ještě Tyl doporučuje toto dílo jako vzor dalším spisovatelům a vyslovuje přání, aby se česká literatura brzo dočkala podobných titulů.

V *Sebraných spisech Josefa Kajetána Tyla*, vydaných roku 1881, sepsaných roku 1846, je kritika Jana z Hvězdy mnohem podrobnější. Tyl hodnotí Marka už od samého počátku jeho autorské tvorby, tedy od prvních Markových děl. Přestože se o Markově sbírce vyjadřuje jako o nepříliš originální, poněkud nelichotivě reaguje na obraznost díla, jež si nemohla získat velké množství příznivců, chválí „lehkou obratnost u vytváření ideálů, malování citů a zvětšování myšlenek“¹⁴³ a Markovu nadanou mysl a čerpání z kvalitních zdrojů. Můžeme se dočíst i kritiky stylu Markova psaní, který byl velmi ovlivněn Schillerem, což Tyl hodnotil jako poněkud zaostalý styl, nicméně autora omlouvá, jelikož v té době bylo pramálo autorů, kteří se včas oprostili od zahraničních vzorů.¹⁴⁴ Jak bylo zmíněno v první

¹⁴¹ TYL, Josef Kajetán. *Národní zábavník*, Praha: Odeon 1981, s. 579–584 a 585–590.

¹⁴² Tamtéž, s. 579–584 a 585–590.

¹⁴³ TYL, Josef Kajetán. *Josefa Kaj. Tyla Sebrané spisy*. Praha: B. Kočí, 1906, s. 29.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 29.

uvedené kritice z roku 1843, Tyl vyzdvihuje *Horymířův skok* a *Andělskou horu*, načež se přesouvá k hodnocení Markovy novelistické práce. Už si můžeme všimnout posunu v názorech Josefa Kajetána Tyla, protože v roce 1824, kdy vyšly Markovy *Konvalinky*, byl jimi Tyl nadšený a citoval jednoho z tehdejších autorů, který o této sbírce napsal, že je to „vydání čisté a pěknou rytinou přizdobené /.../ tak pěkně do bibliotéky našich vlasteneckých dívek samo sebou poroučí“, a více než z díla samého byl Tyl nadšen z objevení dalšího českého *prosaisty*.¹⁴⁵ Jan z Hvězdy naplňoval očekávání všech českých literátů, byť tvořil velmi krátká díla. Opět vyzdvihoval „živou, třeba ne horující obrazivost, čilého, vnímavého ducha, hezkou obratnost u seřadování rozmanitých výjevů, dosti šťastnou vymyslivost“, ale stále přetrvávala kritická poznámka o Markově stylistice, která mu byla prozatím prominuta a byla vnímána jako pozůstatek školského ducha a studentských let. Stejně mírně přistupuje i k druhému svazku *Konvalinek* z roku 1828 a k drobným publikacím v časopisu *Květy*. Nijak výrazně nekomentuje Markovo několikaleté umlčení a zdá se, že Tyl Jana z Hvězdy vnímá jako právoplatného autora, spíše než jako člověka, který věnoval svůj život náboženství.

Když byly roku 1843 publikované *Zábavné spisy Jana z Hvězdy*, Tyl ožil a nad tímto dílem se upřímně radoval.¹⁴⁶ Chválí pokrok Markova psaní, tedy znatelnou rozvahu a úspěšně zachovanou živost textu. Toto dílo Tyl označil jako to, které „málokterý z našich novelistů přestihne“¹⁴⁷ Více ho ale nehodnotí a slibuje, že se k němu vrátíme v závěru, abychom byli schopni dílo posoudit poctivě. Bohužel podrobnějšího hodnocení *Zábavných spisů Jana z Hvězdy* jsme se nedočkali.

V další části svých spisů se Tyl zabývá *Mastičkářem, povídkou z časů Jindřicha Korutanského*. Po krátkém nastínění děje ukládá Tyl podmínky, které by mělo správné historické dílo splňovat, a to „umělecky vytvořený kus života z jistého času, odlesk jeho mravů a ohlas jeho smýšlení“¹⁴⁸ Tyl na tomto díle oceňuje první kapitolu působící jako zdařilý úvod a pomyslně mávne rukou nad nesrovnalostmi – Staroměstskou radnicí v Praze, která v té době ještě s největší pravděpodobností nebyla vystavěna, a oděvem jedné z postav, který taktéž předbíhá dobu. Kladně se vyjadřuje k osnově díla, která byla úspěšně sestavena tak, aby čtenáři poskytla ucelený vhled do děje, smýšlení tehdejšího panstva i obyčejných lidí, až na chybějící vyobrazení setkání znepráteleného Jana a Vítka, na které by mohla

---

¹⁴⁵ TYL, Josef Kajetán. *Josefa Kaj. Tyla Sebrané spisy*. Praha: B. Kočí, 1906, s. 29.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 32.

¹⁴⁷ TYL, Josef Kajetán. *Josefa Kaj. Tyla Sebrané spisy*. Praha: B. Kočí, 1906, s. 34.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 36.

navazovat další kapitola.¹⁴⁹ První výraznější pohoršení kritika přichází, když je nám předestřen scénář uzdravování kněžny, a to větou: „*Co v té době oba podivní mužové s nemocnou kněžnou činili, nikdo neviděl, tedy ani nám nelze čtenářstvu našemu o tajemství jich zprávu nějakou podati.*“ Tyl tuto Markovu větu z *Mastičkáře* pokládá za okrádání čtenářů o pověst, část dějin, která se jakkoli dala vymyslet, když už není dohledatelná v historických zdrojích. Dle jeho slov je čtenář ochuzen a lépe by Marek udělal, kdyby se o celé situaci s nemocnou kněžnou vůbec nezmiňoval. Já s Tylem nesouhlasím, protože *Mastičkář* nebyl psán jako odborný a pravdivý text, protože z historie Jan z Hvězdy pouze čerpal a nechal se jí inspirovat. Mě toto tajemné opředení léčby kněžny Elišky vyhovuje, protože nechává čtenáři prostor pro trochu fantazie a nutí ho přemýšlet a vymýšlet si, co mohli ti dva podivní mužové asi provádět.

Část knihy, kterou Tyl vychvaloval nejvíce, vyobrazuje Peregrína Křováka a idylické Podhájí. Oceňoval rozmanitost příběhu, který byl napsán lehce, přesto barvitě a v Tylovi, stejně jako každém jiném čtenáři, vzbuzuje zvědavost. Když se dostáváme ke třinácté kapitole díla, Tyl začíná komentovat plynulost příběhu, která podle něj právě zde začíná pokulhávat. Stejně tak Markovi vytýká chabý popis Jana Lucemburského, který je oproti ostatním postavám knihy vyobrazen chudě, téměř jako by byl tou nejméně důležitou postavou.¹⁵⁰

Poté se Tyl dostává k zakončení knihy *Mastičkář*, shrne celý konec a dostává se k některým z hlavních postav konkrétněji. Hodnotí Severína nebo Rolanda. Ten měl být dle Tylova názoru jeden z hlavních hybatelů děje, nicméně Markem byl v knize uváděn jako pouhý nástroj jednající z vůle jiných, nikoli své vlastní. To nám dle kritika zabraňuje vytvořit si správný a úplný obraz této postavy. Ve své kritice uvádí zajímavé otázky, které v něm celá Rolandova postava vyvolala, například: „*/.../ Kdo to ten pověstný Roland vlastně byl? Co bylo jeho dílo, nežli se počaly půtky Velflovců a Olbramoviců? /.../ Proč a kdy byl z města vypuzen? Kdy byla svedena žena jeho? Kam se poděla? Jak dlouho to všechno trvalo?*“¹⁵¹ Tady s Tylem souhlasím a přikláním se k názoru, že některé detaily postav nám chybí k ucelenému obrazu, ale nejsem si jistá, zda jejich absence brání požitku z *Mastičkáře* nebo nás, čtenáře, dokonce matou a šidí, jak Tyl naznačuje ve své kritice. Nesouhlasím s Tylovým názorem na pouhou náhodu, která Marka při psaní šťastně potkala a učinila celý

¹⁴⁹ TYL, Josef Kajetán. *Josefa Kaj. Tyla Sebrané spisy*. Praha: B. Kočí, 1906, s. 38.

¹⁵⁰ TYL, Josef Kajetán. *Josefa Kaj. Tyla Sebrané spisy*. Praha: B. Kočí, 1906, s. 43.

¹⁵¹ TYL, Josef Kajetán. *Josefa Kaj. Tyla Sebrané spisy*. Praha: B. Kočí, 1906, s. 46.

příběh souvislým. Věřím, že Jan z Hvězdy toto dílo promýšlel a připravoval více než pečlivě a nemám pocit, že by byly postavy nedostatečně propracované.

Na straně čtyřicet osm své kritiky se Tyl rozčiluje nad postavou Bergova, který je vylíčen žijící člověk. Čtení každé dobré knihy by měly provázet emoce. Ty radostné, i ty hněvivé. Fakt, že i v Tylovi vzbudil *Mastičkář* takové emoce, mě vede k poznání, že knihu musel považovat za kvalitní a významné české dílo a všechna negativní kritika snesena jeho rukou na tento příběh a autora Jana z Hvězdy je víceméně doporučením, kterým by se měl autor řídit při dalším zpracovávání českých dějin. Bezesporu věřím, že Tyl si nepřál Marka umlčet, ba naopak. Důkazem nám slouží závěrečné shrnutí kritiky: „/... / *Neběží tu sice řada, nehromadí se kupa otřásavě překvapujících nebo ouzkostrannou zvědavost budících situací a k úžasu uchvacujících obrátů; za to ale vane celým dílem zdravý duch a statné, poctivé smýšlení, ježto čtenáře rozkošně dojíká a z té knihy jadrnou duševní potravu činí. Čtení její podobá se plavbě po jezeře, na ježto břehách se strakaté palouky, temné smrčiny a skalní rozsedliny střídají; tu počne vítr hučeti, jednou nebo dvakrát se také zableskne a zahřímá, loď se zmítá na vlnách, ale ne tak prudce, abychom v bázni vězeli; /.../ Kniha tato je pilně a drobně popsany list domácí kroniky, na němžto viděti v živých literách, že může národ setřásti nepřirozenou šupinu, která by nedala jeho jádru se dosti rozložití – že se může sám sebou povznést, když procitne k vědomí, když ucítí potřebu a sám sobě důvěřuje; - tím najde také sílu.“¹⁵²*

V druhém článku se Tyl zabývá kritikou *Jarohněva z Hrádku*. Výše jsem se zmiňovala o Tylově kladném vztahu k tomuto dílu. Ve svém *Národním zábavníku* se tímto dílem již zabýval, *Tyla Sebrané spisy* by měly obsahovat kritiku pozdější (rok 1846) a detailnější. Stejně jako v *Mastičkáři*, i zde se zabývá postavami a způsobem, jakým byly vylíčeny. *Jarohněvovi z Hrádku* mohl autor dle Tyla věnovat více času, jelikož se o díle vyjadřuje následovně: „/.../ *podobá se tato povídka bujně malovanému obrazu z mozaiky, jež uměla sice ale trochu kvapná ruka sestavila, pozor nedávajíc, zdaliž i nejmenší kousek vedle kousku dobře položí; tím povstaly některé mezery, při nichžto se bezděky ptáme: Co pak as mezi to náleží? /.../*“¹⁵³

Po vyzdvižení nejzdařilejších postav díla zadává Tyl Janovi z Hvězdy „úkol“, kterým je tvorba historických románů. Tento fakt vnímám jako pochvalu, protože je z Tylových slov

---

¹⁵² TYL, Josef Kajetán. *Josefa Kaj. Tyla Sebrané spisy*. Praha: B. Kočí, 1906, s. 52.

¹⁵³ Tamtéž, s. 54.

znát, že romány tohoto typu jsou jedny z nejnáročnějších, co se tvorby týče. Proto by Marek měl toto doporučení brát kladně, jelikož se o něm de facto Tyl vyjadřuje jako o (jednom z mála) dostatečně kompetentním autorovi, jenž by dokázal toto zadání splnit. Mé již zmíněné přesvědčení podpírá svými slovy sám Tyl na straně padesát čtyři: „/.../ musíme říci, že od Jana z Hvězdy, ačkoli jsme ho také na jiné pole odkazovali, ještě více podobných, ano dokonalejších povídek anebo již raději románů historických očekáváme. On jest duch hojného nadání a může tomuto úkolu dostáti /.../“¹⁵⁴

Co se jazyka a formy týče, ani zde nebyl Tyl příliš kritický, jelikož označil Jana z Hvězdy za „pána jazyka“ a jeho díla jako prospěšná, přispívající k národnímu uvědomění. Markův um psát s lehkostí a vyprávět příběhy jako kdyby je sám prožil, Tyl vychvaluje hned několikrát a téměř v každé své kritice Markovy tvorby.

Dále se kritik krátce zabývá *Známostmi z průjezdu*, dílem řazeným mezi zábavné čtení. O něm se vyjadřuje jako o hračce „několika Milkovým šípem šťastně i nešťastně postřelených srdcí, ale bez hlubšího základu, beze všeho jiného směru.“¹⁵⁵ Také hojně kritizuje strojené rozhovory postav, nadměrné užívání druhého pádu či květnatých slov. Nakonec však, snažíce si Marka znovu usmířit, dodá: „/.../ tato zmínka /se Jana z Hvězdy/ již hrubě netýká; on má tuto periodu z většího dílu již za sebou; on z těch nadmutých vln skoro již vyběděl.“¹⁵⁶ Tím navazuje na *Volšanský zámek*, kdy líčí své prvotní zklamání z obyčejného příběhu o nalezeném synovi, protože čekal dílo pojednávající o sociálních a literárních poměrech. Druhá výtko je směřována k Markově nelibému přístupu k některým básním, v díle reprezentovaným tvůrcem Ingomarem. Tylovi se nelíbí Markova slepota při posuzování jiných básnických stylů, než těch, na které je zvyklý z české literatury. Stejně nelibě nese Tyl Markovu omezenost při posuzování slavných osobností, jako jsou například Gutzkow, Prutz, Herwegh atd. Zde Tyl Markovi radí, aby si podobné názory raději nechal pro sebe, nikoli je zapisoval do svých děl, jelikož by to mohlo být bráno jako pomluva.¹⁵⁷

Dalším dílem, které Tyl rozebírá, je *Harfenice*, od které si dle svých slov „hodně sliboval“, ale nakonec byl opět zklamán, protože v díle chybí soudržnost, text vypadá rozpolceně a nic jej nespojuje. Navíc je příběh protkán velkým množstvím nesrovnalostí, například „Komerční rada v Praze, /.../ zatoulání Duška do Itálie a Juliin návrat do Čech

---

¹⁵⁴ TYL, Josef Kajetán. *Josefa Kaj. Tyla Sebrané spisy*. Praha: B. Kočí, 1906, s. 52.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 54.

¹⁵⁶ TYL, Josef Kajetán. *Josefa Kaj. Tyla Sebrané spisy*. Praha: B. Kočí, 1906, s. 54–59.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 61.

/.../“ Toto hodnotí Tyl jako „*silné skoky novelistovi fantasie! Libovolné hraní se čtenářovou věřivostí* /.../“¹⁵⁸ Zde musím s Tylem souhlasit, protože scény v díle jsou krásně vyobrazené, dílo by se však četlo lépe, kdyby byly jeho části lépe komponovány. Někdy jsem se při čtení *Harfenice* sama ztrácela.

Kdybychom shrnuli Tylovu kritiku v jeho Sebraných spisech, nebyla nijak prudká, ani příliš přísná. Tylovy připomínky byly jemného rázu a mohly bychom je brát jako doporučení Janu Jindřichu Markovi. Stále zastávám názor, že Tyl Marka obdivoval a jeho díla do české literatury vítal. Nicméně to je i důvod, proč se jeho díly vůbec zajímal. Kdyby Tyl Markova díla neměl rád a smýšlel o nich špatně, takto podrobně by se jejich analýzou a hodnocením nezabýval.

Totožnou kritiku můžeme nalézt v díle *O spisech Jana z Hvězdy*, také byla otištěna v *Časopise českého Musea* pod názvem *Úvahy, literární obrazy a charaktery*. Co jsem ještě neuvedla, je Tylův popis kritiky obecně, jež přirovnává ke kvítku, který se snaží dostat na povrch země, ale nikdy se mu to zcela nepovede. Také říká, že dosud jsme tyto kvítky tolik nepotřebovali, a když zašly, nebyla to tak velká škoda, ale nyní se dostáváme do doby, kdy je každý kvítek nutný a bez něj čeká českou literaturu pohroma.¹⁵⁹ Tuto alegorii chápu jako tvrzení, že na kritiky doposud vydané nebyl brán příliš vážný zřetel a sloužily víceméně jako doplněk k dílu. Tyl pojímal českou literární tvorbu sentimentálně, bezprostředně vlastenecky výchovně a do velké míry si ji idealizoval, proto se nemůžeme divit, že s přibývajícimi léty a proměnou tvůrčích návyků českých autorů byl vůči nově vydaným dílům více a více kritický.

Tyl o kritice obecně také píše: „*Kritické úvahy naše roztržily se až posud skoro pokaždé o příchut' samého kritika; skoro nikde nevyzuly se z těsných okovů subjektivnosti /.../ Skoro celá naše kritika /.../ byla jako chladná panna praeceptorka, která své chovance jen pořád kárá, protože jim nerozumí; ale ona by měla býti spíše jako pravá milující matka, která vady i ctnosti svých dětí zná, na oboje pozor dává* /.../“¹⁶⁰ Tyl kárá kritiky, kteří zbytečně odsoudili dílo, které mělo potencionál, a to jen proto, že mu sami nerozuměli nebo se mu dostatečně nevěnovali. Sám tedy zastává názor, že kritika by měla vést k pozvednutí díla, k jeho porozumění a jako dobré rady pro budoucí tvorbu kritizovaného autora, spíše než ponížení autorova díla či dokonce autora samého. S tímto Tylovým postojem souhlasím

---

¹⁵⁸ TYL, Josef Kajetán. *Josefa Kaj. Tyla Sebrané spisy*. Praha: B. Kočí, 1906, s. 62.

¹⁵⁹ TYL, Josef Kajetán. *Josefa Kaj. Tyla Sebrané spisy*.. sv. Sv. 13 s. 63.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 63.

a pevně věřím, že sám se svými slovy řídil. K jeho kritikám však nepřispěl fakt, že Tyl vnitřně odmítal nové formy psaní literárních děl, které s časem nevyhnutelně přicházely, ať už se čeští autoři nechávali inspirovat těmi zahraničními, či sami chtěli literárnímu světu nabídnout něco doposud nevídaného.

Dle mého názoru je Tyl v tomto detailnějším hodnocení Jana z Hvězdy z roku 1846 zpočátku stále mírný a autora vychvaluje. Hovoří o něm jako o jednom z mála autorů, kteří vydali díla hodné památky. Společně s Janem z Hvězdy patří do této skupiny ještě Vojtěch Nejedlý, Šebestián Hněvkovský, Antonín Jaroslav Puchmajer, Václav Stach, Václav Hanka, Franz Josef Rajman, Matěj Milota Polák a František Bohumil Štěpnička a další. Jejich díla Tyl označil následujícím způsobem: „/.../ *jakoby byly s boží rosou spadly* /.../“¹⁶¹

Když se zaměřím na Tylův styl, vyplyne nám, co u Marka a ostatních autorů kritizoval. Tyl byl v rozporu sám se sebou, jelikož dbal na knižnost tištěných textů a zároveň na užívání prostředků shodných s živou řečí. Když jsem procházela Tylovy rukopisy některých her, nacházela jsem přepisy spisovného až knižního jazyka v prostředky jednodušší, běžně užívané v mluvené řeči – například používání -ej- místo -ý- a tak dále. Na čem však Tyl jednoznačně neustále trval, byla srozumitelnost jazyka. Projevy v literatuře měly být přirozené a prosté. Také je důležité zmínit, že pro mnoho autorů tehdejší doby (např. Lindu nebo Máchu) bylo pro významovou výstavbu tématu velmi důležité vykreslení vnějšího světa, kdežto Tyl to vnímal spíše jako kulisu, jako něco, co čtenáři pomůže dosáhnout správné atmosféry, nebo jen začlenit děj.¹⁶² Další jazykovou formou, kterou kritizoval, nám poskytuje Tyl sám, ve svém hodnocení Jana z Hvězdy, a to v *Úvahách, literárních obrazech a charakterech*: „*To byla doba honby po krásně zvučících slovech, hledaných konstrukcích a dithyrambických obratech, a kteří se jen poněkud nad prostou přirozenou mluvu vznésti mohl nebyli by za žádnou cenu o věcech jednoduchých také jednoduše psali. Mysliloť se, že nemůže býti pěkná próza bez pádného, vlečitého chodu nahromaděných okras a obrazů; všecko muselo tancovali jako na chůdách a zníti jako slavné troubení. Znameníť úkaz je v tom způsobu na pr. Novotného „Oběť“, povídka z českých věků pohanských, v nížto stylistická forma celou duši udusila. – Ale tomu všemu nesmíme se diviti: to byl první útok na zaklený zámek jazyka našeho a na ty veliké, v něm posud ukryté poklady; tu chtěl z něho každý hned to nejlepší odnésti a krásnou kořistí*

¹⁶¹ *Časopis českého Museum*. Praha: Knihkupectví J. G. Calve, 1846, 20(4), s. 398.

¹⁶² VODIČKA, Felix. *Počátky krásné prózy novočeské: příspěvek k literárním dějinám doby Jungmannovy*. Jinočany: H & H, 1994, s. 181.

se pak přes světskýma očima chlubit. My byli také takoví – a jakž se nám ten těžce vyšperkovaný hav nového slohu líbil! – až srdce trnulo. Mimo to začínalo tenkrát u některých jakési bažení po formách strašiti, ježto se jim v jiných jazycích slovanských naskytovaly, které se ale navzdor příbuznosti jazyku našemu přičily anebo jej alespoň nesrozumitelným činily. Oni se s nimi ale předce pachtili. Vůbec byla to doba prvního velkého kvašení – a tu jsme museli arci přestati, chtěli-li jsme jazyku našemu větší prostor vykázati, než v jakém jsme ho i z tak nazvaného zlatého věku převzali:¹⁶³ Tímto popisem nám Tyl dává jasně najevo svůj postoj k stylizované strojenosti a jakési nadřazenosti nad ostatními složkami literárního projevu. Sice přiznává, že tento styl byl hojně využíván a on sám ho měl v oblibě, ale nová doba si žádá nový jazyk.

Když tedy Tyl vytýkal Markovi nedostatečnou plynulost děje a kritizoval *obrazivost* děl, odkazuje na prvky preromantické prózy, protože Marek se ve svých dílech často zaměřuje na ohraničené scény a výjevy, které často ústí v zanedbané vysvětlení a mezery v ději. Jak již bylo několikrát zmíněno, Tyl ve svých posudcích Marka často omlouvá, jelikož, jak o tehdejší době píše Miroslav Grepl: „/.../ neposkytovala umělci dostatek výběrových možností slohotvorných, neboť prakticky byl odkázán jen na celkově knižní a stylisticky vnitřní a málo diferenciovanou spisovnou soustavu v podstatě v té podobě, jak je kodifikována v Dobrovského *Ausführliches Lehrgebäude... Hovorová (konverzační) podoba spisovné češtiny v té době ještě neexistovala a v motivovaném užívání prostředků jazyka lidového nebo prostředků obecné mluvy městské (zvláště pražské) bránily soudobému spisovateli dvě závažné skutečnosti: jednak samo programované úsilí po odlišnosti umělecké mluvy od jazyka sdělovacího s důrazem na vznešenost a neobyčejnost jako základní vlastnosti básnického jazyka, jednak pak zvláště jazykově výchovné poslání soudobé literatury, jehož si byli tehdejší autoři dobře vědomi, a skutečně je také svou individuální jazykovou praxí ve velké většině plnili.“¹⁶⁴ Toto všechno si Josef Kajetán Tyl uvědomoval a ve své kritice Jana z Hvězdy několikrát na tento fakt poukázal, čímž obhajoval svá slova, která však mohla znít Markovi jako slova rozsudku.*

---

¹⁶³ Časopis českého Museum. Praha: Knihkupectví J. G. Calve, 1846, 20(4), s. 388.

¹⁶⁴ GREPL, Miroslav. K jazykové výstavbě umělecké prózy 30. a 40. let 19. století. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, 1962, 11(D9), s. 142.

HAVLÍČKOVA KRITIKA MARKOVA DÍLA

Další významný autor národního obrození se v české literatuře poprvé projevil počátkem čtyřicátých let 19. století. Na literaturu se tehdy kladly vyšší nároky. Jak již bylo zmíněno ve spojitosti s Tylem a jeho názorem na kritiku, i Havlíček usiloval o zvýšení nároků na českou kritiku. Ta byla v té době spojována s posuzováním právě vydaných děl. Česká literární tvorba byla opěvována vzhledem spíše ke kvantitě, nežli kvalitě. Havlíček si cenil jednoty myšlenek. Aby dílo splňovalo požadavky, které si Havlíček nastavil, mělo odpovídat životním zkušenostem autora, sloužit mu jako předloha a inspirace. Zastával názor, že spisovatelé a jejich díla formují společnost, měli by si tedy uvědomovat odpovědnost za své čtenáře.¹⁶⁵ Ve stejné míře, jako Tyl prosazoval srozumitelný jazyk a oproštění jazyka od zbytečných květnatých, spisovných až zastaralých prostředků, Havlíček trval na vyobrazování reality. Díky svým postojům a názorům se stal víceméně reformátorem české literatury, kterou obohatil o nový pohled, jenž se opírá o vlastní zkušenosti autora.

Že svá slova myslí vážně, potvrdil otevřenou, šokující kritikou Tylova románu *Poslední Čech*. Havlíčkovu hodnocení se nevyhnula ani Božena Němcová se svými *Národními báchorkami a pověstmi*.¹⁶⁶ Havlíčkem se nechali inspirovat další radikální demokraté, například Karel Sabina. Samozřejmě Havlíčkovy kritiky nebyly vždy jen negativní, protože několik jeho posudků bylo kladných a literární práce oceňoval a vyzdvihoval, hlavně když se prokázaly prospěšné českému národu.¹⁶⁷ Například výraznou kritikou Tylova *Posledního Čecha* bylo vlastenectví, o kterém se neustále pouze mluví. Havlíček o tomto díle napsal: „*Byl by již čas, aby nám to naše vlastenčení ráciho konečně z úst vjeti do rukou a do těl, abychom totiž více z lásky pro svůj národ jednali, než o té lásce mluvili; pro samé povzbuzení k vlastenectví zapomínáme na vzdělávání národů.*“¹⁶⁸

Přestože Havlíček se nikdy nepřikláněl k literárně ucelené kritické metodě, soustředil se hlavně na jazyk a styl kompozice, inovativnost a důkladnost díla. Jak jsem zmiňovala výše, důležité pro Havlíčka bylo: realismus, opravdovost a důslednost. V *Kapitole o kritice* zmiňuje Havlíček čtyři zásadní body, na které by neměl žádný autor při tvorbě zapomínat. Tato čtyři pravidla zní:

---

¹⁶⁵ HAMAN, Aleš. *Nástin dějin české literární kritiky*. Jihočany: H&H, 2000, s. 33.

¹⁶⁶ *Česká včela*. 4. 7. 1845, s. 211–212 a 215–216 a *Česká včela*. 5. 8. 1845, s. 251–252.

¹⁶⁷ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. *O literatuře*. Praha: Československý spisovatel, 1955, s. 42.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 42.

1. Musí být zdůvodněn každý kritický soud.
2. Kritika může být záporná (a častěji je), ale měla by být vyvážena i kladnými soudy.
3. Při kritice neuvádět způsob nápravy, jelikož fakt, že hodnotím cizí práci, neznamená, že bych ji odvedl lépe.
4. Napsat kvalitní kritiku je mnohem těžší než kterýkoliv jiný literární článek.¹⁶⁹

Všechny tyto body, zejména ten čtvrtý, potvrdila i Matice česká. Navíc Havlíček tvrdil (a zde musím zmínit, že vycházel ze studií Gottholda Ephraima Lessinga), že existují spisovatelé píšící výhradně jen kritiky, a přesto jsou stejně důležití, jako autoři, jejichž díla hodnotí. Havlíček nás také upozorňuje na rozdíl mezi kritikou „pravou“ a „nepravou“. Ta „nepravá“ je podle něj spíše uvedení do světa některým z přátel autora díla. Takové prvotní hodnocení čerstvě vydaného díla je přirovnáváno ke křtu knihy a posuzovatel, autorův blízký, je jako kmotr daného díla. Havlíček uvádí, že tato kritika nelze být brána vážně a nemá žádnou výpovědní hodnotu, jelikož se jedná o pochvalné hodnocení knihy, které nijak nepřispívá k hlubšímu porozumění díla.¹⁷⁰

Velký důraz také kritik kladl na schopnost reagovat na aktuální dění a problémy společnosti. Například poezie sebekrásnější, avšak bez smyslu, cíle a záměru není tendencí. Stejně tak Havlíček píše o tom, že i báseň může obsahovat jiné stránky než umělecké, a právě na ty je potřeba se při kritice zaměřit a postarat se o to, aby byly vyzdvíženy.¹⁷¹

Havlíček si Tylova *Posledního Čecha* vybral z části proto, aby sám sebe zviditelnil prostřednictvím velké osobnosti české literatury – Josefa Kajetána Tyla. Jiří Skalička tvrdí, že Havlíčkova kritika tohoto díla byla oprávněná a průkopnická.¹⁷² Také nelze Havlíčkovi upřít sestavení základů novodobé kritiky v *Kapitole o kritice*, ze které jsem již citovala. Co však stojí za připomenutí je fakt, že méně známé jsou Havlíčkovy kritiky i po *Posledním Čechovi*, se kterými neustal do konce života, dokonce ani v Brixenu.

Nejvýznamnější satirickou kritikou je Havlíčkova parodie milostné prózy Milencův hrob, která byla poprvé otištěna v *České včele* 18. 8. 1845, s. 201–2. Kritik nelibě komentoval sentimentalitu, projevy vlastenectví i soukromé vztahy. Podobnou parodií

¹⁶⁹ HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. *O literatuře*. Praha: Československý spisovatel, 1955, s. 23.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 23.

¹⁷¹ HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. *O literatuře*. Praha: Československý spisovatel, 1955, s. 25.

¹⁷² SKALIČKA, Jiří. Karel Havlíček - Kritik s předstihem. *Česká literatura*. Praha: Ústav české literatury, Akademie věd České republiky, 1986, 5(34), s. 414–420.

je také například *Tys bratr náš* a *Citlivá večerní á la Picek. Milenců hrob* je však nepopíratelně parodií díla Jana Jindřicha Marka – *Hrob milenců*.

Původní tato povídka vypráví příběh dvou znesvářených mlynářů na řece Míze v plzeňském kraji, v Liblíně. Syn jednoho z nich, Bohumír, miluje sličnou Bělunku, dceru druhého mlynáře. Dívčin otec je přistihne a své dceři vybere jiného, dle jeho smýšlení, vhodnějšího ženicha. Bohumír nabídne své lásce útěk loďkou po řece. Zastihne je bouře a oba dva se utopí. Po několika dnech jsou jejich těla nalezena rybáři. Oba mladí se stále drží za ruce, rodiny svolí a pohřbí je společně v jednom hrobě. Havlíčkova parodie pojednává o vzpomínkách na Adélu při pozorování dvou milenců, přičemž on se právě vrátil ze světa. Ani jeden nemá zdání, že je čeká strašlivý osud. Tím je černý kocour, který oba spolknou. Ukáže se, že milenci byli vrabci, kteří také spočinou v jednom hrobě – nelidském těle kocoura.

Citace Havlíčkovy parodie zní takto: „*Slze, vřelé slze, z hlubiny duše kanoucí, plakal jsem nad strastným osudem dvou milenců. V rajských chvílech blaženosti lásky zachvátila je černá ruka prozaické zřetelnosti, neznající co jest spojený dvou milujících srdcí plamen, a necitelně stírajíc s vonných bylin květ a sladkou manu. Ó! Moje Adélo! Ty jediná duše na tomto chladném sobeckém světě, která jsi prohlédla do hlubiny mých citů, která jsi jediná ve hvězdné, majské noci cítila elektrické tluky srdce mého na prsou svých, kde toliko jasné nebe, dárce lásky a krásy, slyšelo naše žhnoucí celování – tobě, moje sladká duše! věnuju tyto soucitné slze, jimiž jsem zrosil hrob nešťastné lásky. Liju je, liju na pěknou tvou báseň, již co blahou upomínku u srdce nosím a mnohonáctkrát denně čítám, a v které se slabounká něžná liána Amerických pralesů toužebně okolo přítele a ochránce svého javora nahoru vine, zdobíc květem svým jeho silné týmě a nalézajíc u něho podpory a záštity proti škůdcům: až pak bujný, zhoubný vítr oba vyvrátí a pochová v jednom hrobě. Krásný to obraz věrné nešťastné lásky; ještě umírajíc pne se liána ouzkostlivě okolo druha svého a spolu zároveň vadnou a uschnout – umírají. – Než posylš truchlivý příběh nešťastných milenců, který jsem hleděl a jejich blaho a na jejich hoře, který jsem byl svědkem tajným jejich něžných a blažených hříček lásky. Mnoho se vypravilo a vypsalo rozmanitých osudů letopisů lásky, ale podobné milence a takové kruté utrpení nenajdeš nikde. - - - Ona byla krásná jako obličej nebes, krásná jako Ty, Adélo má! krásná, jak si každý milenec maluje obraz milenky své v zápalu lásky. Byla samotná: on se byl na čas vymknul z měkkého ramene milenky své a pustil v zápas s hmotným světem, vylítl z lůna lásky do nepříznivých končin, hledati přítulného místečka pro sebe a milenku svou, a ona něžná, trpící, toužebná čekala na jeho*

návrat, unášena jsouc střídavě naději a bázní. Viděl jsem na dno duše její, jako vidíme na dno průzračného, čistého, krystalového jezera v Alpách. Kdo popíše touhu a city milenky očekávající milence svého? Toužebným, položalostným, poloplesajícím okem hleděla mu vstříc k oné končině, odkud měl zavítat: šumících lístečků se tázala, co o něm šeptají, vysokého sluněčka se ptala, v které krajině ho vidí; větéřky vítala, přicházející od něho: při každém zvuku zaklepalo jí srdce radostně: To je on! Tak se rozvírá dechem Ladiným růže toužebně kloní proti slunci, rozvírá vonná ňadra svá žhnoucím paprsku, až umře, až zvadne v jeho plápolu, sežžená ohněm milosti. – On se navrátil: v zářících se očích radostné blesky vyplněných naději, šťastné budoucnosti; klesli si v objetí bez slova, spojující jedním dechem dvoje naděje, dvoji lásku, dvoje štěstí. – Plamenem celování mluvili k sobě, v těsném neskončeném objetí lili si ze srdce do srdce blaženost vzájemné milosti. Jenom světlé jejich oči mluvily o vítaném štěstí, a bystrotou blesku přeletěla jim v bezpamětném objímání dlouhá, dlouhá doba. Konečně, nakojvše se plamenným proudem milosti, přešli v líbezný, hravý rozhovor, v rozhovor kochajících se duší. On vypravoval o krušných dobách, o smělém podniknutí, jak zápasil s osudem a vymohl na něm tolik místečka na tom světě, v kterém by se směstnala skromná potřeba milujícího párku: ona mu šeptala o šťastných chvílech budoucnosti jak vzdáleni od zjištěného, nepříznivého světa sami sobě žítí budou v skrytém, pokojném koutečku. – Byl jsem opět nepozorovaným svědkem jejich blaženosti, jejich naději v budoucnost, jejich veliké, samostatné lásky: bez závidi jsem patřil na ně, před pamětí mi planulo Tvoje celování, Adélo má, pnulo se rámě mé v duchu okolo Tvého štíhlého těla, a plesajíc tékala mysl má v prvních rajských dobách naší lásky. Ó kéž bych byl býval v tu dobu jediným svědkem jejich štěstí! ale viděl jsem ho již, onoho černého vyslance pekla, žízivého blaha a krve spolutvorů svých; od milenců nepozorován rovněž upíral na ně d'ábelský svůj vzhled závidi a egoizmu, a v hanebné zrádné duši své kul plány na jejich záhubu. Chvěje se na celém těle sledoval jsem v bázni o milence záhubné jeho počínání, ach oni nevinně hráli, ničeho nečijíce: tu najednou vyskočil – ano vyskočil černý kocour z lomenice a pohltil v jednom skoku oba nešťastné vrabec: neboť oni byli ti dva milenci, o jejichž lásce a neštěstí jsem zde vypravoval. V okamžení pochoval je onen loupežník v nelidském svém těle bez milosti, bez lítosti: já pak, jak již napřed praveno zrosil jsem slzami sympatie jejich společný hrob, totiž onoho černého kocoura a zpíval jsem tuto píseň o neobyčejných milencích a neobyčejné jejich smrti.¹⁷³ Začátek obou děl je podobný, jelikož i Marek uvádí: „/.../ přečteš pohutlivý osud milenců, památce jejich tichou

---

¹⁷³ Česká včela. Milenců hrob. 15. 8. 1845, s. 261–262.

*posvětíte slzinku.*¹⁷⁴ Také smrt milenců obou autorů je stejně náhlá a nečekaná – Markovu dvojici spolkně voda, Havlíčkovu černý kocour. Stejně tak, jako Havlíček ve svém díle máčí kocoura, tzv. společný hrob, slzami, tak i Marek popisuje „*slzy útrpnosti*“ kropící společný hrob.¹⁷⁵

Všechny podobné informace v nás vzbuzují přesvědčení, že Havlíček parodoval téma Markovy povídky, a že vycházel z původního příběhu dvou milenců. Pozastavit se můžeme nad způsobem, jakým zemřela Markova dvojice a Havlíčkova dvojice, přičemž Havlíčkovu pohltit černý kocour, který může symbolizovat nekončící temnotu a prázdno, Markova dvojice se utopila. Kdybychom troufale porovnali Markova Bohumíra a Bělunku se Shakespearovým Romeem a Julií, v českém příběhu je smrt obou také velkou tragédií, avšak neúmyslnou. To je přikládáno celoživotní kněžské cestě Jana Jindřicha Marka, jelikož sebevražda je hřích a autor se ve svých dílech rozhodl své čtenáře nepohoršovat. Otázkou nám zůstává to, zda si tento fakt Havlíček uvědomoval, a přesto trval na tom, že když už autor tvoří, mělo by jeho dílo obsahovat všechny životní strasti, které reálně člověka potkají, přičemž musí autor potlačit některá svá přesvědčení, nebo Havlíček neznal Marka do takové míry, aby jeho pohnutkám při tvorbě tohoto díla porozuměl. Kdyby se druhá možnost ukázala být pravdou, mám obavy, že Havlíčkova kritika by o něco ztratila na svém významu, jelikož by porušil své zásady o reálnosti děl. Pokud by totiž po Markovi vyžadoval, aby do své tvorby zahrnoval vše, i to, co je mu nemilé (jako třeba sebevraždu), nutil by ho potlačit své já a svou opravdovost, což je přesně to, co Havlíček u autorů kritizoval.

Koncem své kritiky ještě Havlíček dodává: „*Představte nám pravého člověka, krále přírody, velikého, vznešeného, cnostného podnikavého, bořícího chrámy model, příkladného v štěstí i neštěstí a budeme vás ctít, pobožně vroucně čísti, v bídáckých však vašich hrdinách neuznáváme obraz svůj, a nepřestanete-li nás nimi hyzditi, počneme raději ideál svůj hledati mezi vrabci.*“¹⁷⁶ To bychom mohli považovat za vzkaz Janu z Hvězdy a všem autorům, kteří podle Havlíčka nesplňují vysoké standardy české literatury a jejích čtenářů.

Dle Skaličky považoval Havlíček Marka za básníka zastávajícího zastaralé vystupování a ideje, který už nemá české kultuře co nabídnout. Zároveň však Skalička vyzdvihuje Markovu tvorbu, která byla velmi populární a hojně rozšířená. Také se zamýšlí

---

¹⁷⁴ MAREK, Jan Jindřich. *Sebrané spisy Jana z Hvězdy*. V Praze: Knihkupectví I. L. Kober, 1874, s. 200–207.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 200–207.

¹⁷⁶ Česká včela. *Milenců hrob*. 15. 8. 1845, s. 261–262.

nad mírou, do jaké Jan z Hvězdy předešel Karla Hynka Máchu, jelikož všechna Markova díla jako by parafrázovala ta Máchova, což pravděpodobně Máchu provokovalo k dalším pokusům o lepší vyjádření lásky.¹⁷⁷ Koneckonců, obzvláště Markovy *Konvalinky* působily jako hotová zásoba motivů, které využíval i sám Mácha.¹⁷⁸

Pokud se vrátím ke čtyřem zásadám kritiky, které Havlíček vytkl ve své *Kapitole o kritice*, jedním z bodů je nutnost ospravedlnit každou část kritiky. V jeho parodii Markova díla *Hrob milenců* však shledávám ospravedlnění jako nedostatečné, pokud je jím Havlíčkův závěr, kdy říká, že je lepší hledat vzor a hrdiny ve vrabcích, jelikož Markovi hrdinové nejsou dostatečně „praví“. Jiný důvod pro sepsání satirické parodie *Milenců hrob* Havlíček nikde neuvádí, nebo alespoň není dohledatelný.

---

¹⁷⁷ SKALIČKA, Jiří. Karel Havlíček - Kritik s předstihem. *Česká literatura*. Praha: Ústav české literatury, Akademie věd České republiky, 1986, 5(34), s. 414–420.

¹⁷⁸ VODIČKA, Felix. *Počátky krásné prózy novočeské: příspěvek k literárním dějinám doby Jungmannovy*. Jinočany: H & H, 1994, s. 290.

MARKOVO DÍLO PO KRITIKÁCH

Kromě Tyla a Havlíčka vydal kritiku Jana z Hvězdy ještě Jakub Malý, a to v roce 1844.¹⁷⁹ Ten byl, na rozdíl od Tyla, k Markově tvorbě kritičtější. Hlavním předmětem hodnocení Malého jsou *Zábavné spisy Jana z Hvězdy*.

Kritice předchází předmluva, ve které Malý de facto ospravedlňuje své činy, důvody kritiky. Uvádí, že každý člověk by se s odstupem času měl znovu podívat na svou tvorbu a kriticky ji zhodnotit, aby se mohl posunout dál a popřípadě se vyvarovat předešlých chyb. Stejně tak jako autor, tímto způsobem by se o jednotlivých dílech měl zamýšlet i národ, který by měl: „/.../ *podati krátký přehled a jako obraz literatury naší za posledních dvou let, abychom pokroky i nedostatky její sobě osvědomiti, z oněch se těšiti a na vykázané cestě dále kráčet, tyto pak svědomitě vyplňovati a chyb snad učiněných napravovati mohli.*“¹⁸⁰

Po krátké předmluvě se pouští do hodnocení českých časopisů, zabývá se hlavně časopisy: *Květy*, *Česká včela*, *Časopis pro katolické duchovenstvo* a *Listy hospodářské*. Ty považuje za stabilní a stále stejně kvalitní. Z autorských děl vyzdvihuje *Myšlenky o slovanském zpěvu* od Ludvíka z Rittersberku, *Bláznivého houslistu* od Tyla a Erbenovu *Svatební košili*.

Na straně 292 se Malý konečně dostává k Janu z Hvězdy, kterého popisuje jako „známého a oblíbeného“. I přesto se hned pouští do nelichotivé kritiky, jelikož Markovy básně epické a básně lyrické popisuje jako: „/.../ *dvě kytky ze samých tulipánů, kvítků bez vůně. Vyšší idey naskrze v nich pohřešujeme. Před dvaceti lety byly by obliby došly, ale od těch dob pěli nám Kollár, Čelakovský, Jablonský, Erben, i jiných duchaplných zpěvců více, a básník, který nám nyní dosti učiniti chce, musí dokázati, že jest v skutku a pravdě zasvěcený.*“¹⁸¹ Pozitivně líčí *Jarohněva z Hrádku*, přičemž obdivuje ducha tehdejších časů a líčení historických osob. Sám král Jiří z Poděbrad je dle Malého výborně vyobrazen, stejně jako Menhart z Hradce, král Ladislav, Kolda z Náchoda nebo kněz Bedřich.¹⁸² Vesměs kladně se vyjadřuje i o jazyce díla, který je dle něj „*obratný, plynňý a předmětu naskrze*

¹⁷⁹ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 45.

¹⁸⁰ MALÝ, Jakub. Přehled literatury české na r. 1842 a 1843, ČČM. Praha: Knihkupectví J. G. Calve. 1844, 18(3), s. 284–302.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 292.

¹⁸² MALÝ, Jakub. Přehled literatury české na r. 1842 a 1843, ČČM. Praha: Knihkupectví J. G. Calve. 1844, 18(3), s. 292.

přiměřený“. Malému se nelíbí sám Jarohněv, který působí rozpolceně a celé dílo kritik vnímá jako nedostatečně propojené.

Kritika Malého byla velmi stručná, ale víceméně stejná jako kritika Tylova. Z obou respondentů mám pocit, že si přáli další Markova díla. Cílem jejich kritiky bylo ohlédnutí se za nově vydanými díly, jejich shrnutí a objektivní hodnocení tak, aby se autor mohl znovu zamyslet nad svou tvorbou a v budoucnu se vyvarovat chybám, které Malý nebo Tyl označili ve svých posudcích. Jejich záměrem určitě nebylo Jana z Hvězdy odradit od následující spisovatelské tvorby. Naopak z Havlíčkovy kritiky mám špatný pocit. Jeho parodie na mě působila velmi negativně, příliš nepřátelsky. Nedohledala jsem žádná rozsáhlejší doporučení, než jaká byla uvedena výše, v kapitole o Havlíčkově kritice. Bohužel nelze doložit, jak tyto kritiky vnímal Jan z Hvězdy. Myslím si, že ho jako autora Tyl s Malým příliš nepřekvapili. Na podobnou zpětnou vazbu měl být zvyklý, nebo ji alespoň očekávat. Pokud Marka zasáhla Havlíčkova kritika tak tvrdě, že se rozhodl ustát se spisovatelskou dráhou života, nedivila bych se, avšak o tom můžeme jen polemizovat.

Jak Malý, tak Tyl se Marka nepochybně dotkli. A to tím, že Tylův posudek byl viditelný, nepřehlédnutelný, svou mírou vyčerpávající a detailní. Přestože Tyl autora velmi často chválil, jeho hodnocení bylo pravděpodobně příliš dlouhé a, jak jsem již zmínila, příliš obsáhlé na to, aby ho Marek mohl přijmout s grácií a úplně bez újmy.

Po prostudování vybraných kritik nám vyvstává řada otázek: Vykonal by Marek to, co po něm Tyl ve své kritice chtěl, kdyby se mu naskytla příhodnější doba (v letech, kdy byla Tylova kritika vydána, tedy v roce 1846–7, vydal Marek poslední Zábavné spisy, působil jako kněz v Kralovicích a měl mnoho povinností spojených právě s kněžstvím)? Věřili Tyl, Malý a Havlíček, že autor je schopen vidět chyby ve svých dílech stejně jako oni, poučit se a pokusit se jim vyhnout? Uvědomoval si Tyl, při publikování takto rozsáhlé kritiky, jaký dopad na Marka bude mít? Dokázal by Tyl aplikovat podobný kritický náhled na vlastní díla?

Musíme si uvědomit, že Marek do té doby vnímal Tyla jako svého mladšího kolegu, jejich vztah byl přinejmenším vřelý a přátelský.¹⁸³ Nejsm si jista povahou Markova vztahu k Malému a Havlíčkovi, ale i tak bych se nedivila, kdyby Markovi jejich kritiky přišly

---

¹⁸³ Viz *Markův list Chmelenskému z 19. března 1837, kde píše: „Ostatní mladší básníci, vyjmu-li Tyla, za balátku nestojí“*. Ve své korespondenci s Pospíšilem Marek doporučuje Tylova díla a sám některá z nich objednáva.

nespravedlivé a možná se sám sebe ptal, proč se tito autoři zaměřili právě na něj a jeho díla. Tento fakt zmiňuji především proto, že rok po Markově *Mastičkáři* vydal Prokop Chocholoušek pod tímž nakladatelem dílo *Jiřina*, které pojednává o stejném období i událostech. Přestože opakoval Markovu chybu o Staroměstské radnici, nikdy mu nikým nebyla vytčena.¹⁸⁴

Kdybych se měla pokusit odpovědět na otázky výše zmíněné, které vyvolala Tylova kritika, začala bych s tím, že Marek byl v letech 1848–1852 velmi zaneprázdněn svým povoláním kněze v Kralovicích, zasáhla ho smrt otce a začal se potýkat s nemocí. Je tedy pravděpodobné, že když se k těmto událostem přidaly všechny kritiky, Marek se rozhodl spisovatelskou tvorbu ukončit. Možná si byl vědom některých svých chyb, ale nemyslím si, že by se chystal tvořit k obrazu svých kritiků, protože by to pravděpodobně znamenalo jakési popření sebe sama. Zda si Tyl uvědomoval možný dopad svých slov, je velmi těžké posoudit, ale po opakovaném přečtení jeho kritik ve mně přetrvává dojem, že Tyl chtěl Markovi poskytnout objektivní obraz náhledu na jeho díla, který neustále prokládal chválou a nakonec vyjádřil přání, aby se česká literatura brzo dočkala nového Markova příspěvku. V těchto slovech jsem neviděla žádnou ironii a Tylovi jsem toto jeho přání upřímně věřila. A jestli by byl Tyl schopný takto rozsáhnou kritiku aplikovat na svá vlastní díla? Možná by se pokusil. Koneckonců v jeho dílech je viditelný jakýsi posun směrem k Tylovu přesvědčení, že je třeba dodržovat zásady, které sám vyžaduje od ostatních autorů české literatury.

Koncem července roku 1847 zveřejnil Tyl ve svém *Poslu z Prahy* článek „*Co budeme zpívat?*“, ve kterém doporučil Markovu píseň o české písni, přetiskl čtyři její sloky a Marka čtenářům představil jako „*jednoho z našich nejlepších spisovatelů*“. I proto si trvám na svém názoru, že Tyl rozhodně neměl v plánu svou kritikou Marka zdrtit do takové míry, aby autor úplně přestal tvořit, ba naopak. Zda se Marek o této zmínce jeho osoby dozvěděl, a přesto (údajně) kladl Tylovi za vinu konec své spisovatelské dráhy, nevíme. Stejně tak není jisté, jestli by tento fakt na Markově rozhodnutí něco změnil. Tyl nebyl jediný, kdo v tomto roce Marka vychvaloval. Zilynskyj uvádí, že: „*V roce 1847 se ostatně ozvala jednoznačná chvála na Markovu adresu i za českými hranicemi. /.../ věnoval mu pozornost polský publicista Edmund Chojecki. Ten /.../ vysoce ocenil dvě Markovy nejrozsáhlejší historické prózy.*“¹⁸⁵

---

¹⁸⁴ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 45.

¹⁸⁵ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 45.

Ve čtyřicátých letech si Marek stanovil jeden cíl: vydat Zábavné spisy. To se mu podařilo, možná i proto jsme se dlouho nedočkali žádného následujícího díla. Kritika Tylova, Malého i Havlíčka mohla být pomyslným posledním hřebíčkem do rakve Markovy tvorby.

Neexistuje žádný přímý důkaz o tom, že by Marek ustal ve své spisovatelské dráze právě kvůli těmto kritikám, nicméně opakovaně se objevovalo přesvědčení, že právě Tylova kritika tomu přispěla největší měrou. Poprvé tomu tak bylo v roce 1853, kdy vyšel v Pražských novinách článek o smrti Jana z Hvězdy. Článek byl shrnutím Markova života a jeho děl a obsahuje i hodnocení: „*Od práce k práci ukazoval se značný pokrok, anť se spisovatel víc a více pouštěl svého z počátku trochu hledaně uhlazeného slohu a k ušlechtilé jednoduchosti a přirozené jádrnosti se navracel. „Jmeno Jan z Hvězdy“ bylo už vůbec známo, když tiskárna Pospíšilova v Praze r. 1843 vydávání „Zábavných spisů Jana z Hvězdy“ podnikla.*“¹⁸⁶ Článek dále pojednává o popularitě Markových děl nejen mezi českými čtenáři, ba i dokonce mezi těmi německými. Do němčiny byla toho času přeložena Markova díla: *Nocleh na Kaceřově, Známosti z průjezdu, Hrob milenců* nebo *Jarohněv z Hrádku*.

Dále se můžeme dočíst o „*nadmíru přísném posouzení Masticčáře,*“ které „*spůsobilo na ducha Markova takový bolestný dojem, že zábavné spisy své náhle a neočekávaně vydávati přestal.*“ Autor článku Tylovu kritiku omlouvá tím, že doposud žádné pravé kritiky neexistovaly, neboť vycházely pouze kritiky „*kmotrovské a kamarádké*“, které byly příliš shovívavé. Také je zmíněno, že možná právě fakt, že takto rozsáhlá a detailní kritika byla vydána Tylem, se Marka dotkl nejvíce.¹⁸⁷

Od té doby Marek opravdu nic nevydal, jen zcela výjimečně vyšla roku 1851 báseň v časopisu *Lumír*. Tato báseň byla napsána na počest padesátých narozenin Markova přítele Smetany a konkrétněji jsem se o ní zmiňovala v první kapitole této práce.

Dalším nepřímým důkazem o ustání Markovy tvorby z důvodu Tylovy, či jiné kritiky, je údajný dopis autora svému nakladateli Pospíšilovi, ve kterém mu oznamuje ukončení své literární činnosti kvůli Tylově kritice.¹⁸⁸ V Pospíšilově pozůstalosti však žádný takový dopis nalezen nebyl, ani nebyl zařazen mezi Pospíšilovu sbírku dopisů, vydanou roku

---

¹⁸⁶ *Pražské noviny*. Praha: Nakladatelství Bohumila Haase, 8. 11. 1853, s. 3.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 3.

¹⁸⁸ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 45.

1885.¹⁸⁹ Zda je toto Markovo prohlášení pravdivé, nelze tedy potvrdit. Faktem ale zůstává, že se toto tvrzení v kruhu české literatury rychle rozšířilo a je uváděno dodnes, například v *Lexikonu české literatury – Jan Jindřich Marek*.¹⁹⁰

Po smrti Jana z Hvězdy jeho literární tvorba žila samostatným životem. V dalším téměř půlstoletí byla velmi populární a uchovávala si vysoký počet čtenářů různého druhu. V *Pražských novinách*, které jsem již zmiňovala, vyšel článek/nekrolog Jana z Hvězdy, ve kterém kromě zmínky o Tylově kritice a ustání Markovy tvorby můžeme najít i oznámení, že hřešihlavský farář Augustin Herold chystá Markovu pozůstalost. Také jeho blízký přítel Josef František Smetana měl vydat podrobný životopis Jana z Hvězdy. Ani jedno dílo však nebylo nikdy vydáno.¹⁹¹ Zilynskyj po pozůstalosti autora pátral i ve zmíněných Hřešihlavech, avšak marně. Dva drobné autografy se dochovaly v Knihovně Národního musea, jedná se o kázání pro kostel ve Všehrdech a čtrnáctistránkový rukopis Markova článku adresovaný Sedláčkovi pro *Časopis českého Musea*, který obsahuje přepisy a škrty cenzora.

V šedesátých letech 19. století připravoval vydání Markových spisů pražský nakladatel Ignác Leopold Kober, který sestavením a shromážděním biografického materiálu o tomto autorovi svěřil Františku Zákrejsovi. Tento úkol byl opravdu nesnadný, jelikož jediné dochované vzpomínky na Jana z Hvězdy pocházely od jeho synovce Rudolfa Wunše. Markův životopis od Zákrejse byl později využíván jako jediný podklad pro všechny pozdější autory, kteří o Markovi psali. Tento životopis byl zároveň se zájmem očekáván, jelikož se proslýchalo, že bude obsahovat i některá doposud nevydaná díla Jana z Hvězdy.¹⁹² Tvrzení se ovšem ukázalo jako nepravdivé, protože dílo neobsahovalo žádnou neznámou práci autora.

Poté už byly samostatně vydávány jen některé Markovy prozaické práce, ale jen velmi zřídka. Koncem 19. století se Markova tvorba vytratila z povědomí čtenářů a dodneška přežívá hlavně díky hudebnímu zpracování Markovy *Písně české* Bedřichem Smetanou. Ještě k výročí Markova narození vzpomínali některé časopisy na tohoto autora a jeho tehdy populární díla, avšak poté na dlouhou dobu Markovo jméno už nezaznělo. Samostatného

---

¹⁸⁹ POSPÍŠIL, Jaroslav. *Z dob vlasteneckých (Výňatky z dopisů zasloužilých spisovatelů)*, Praha: J. H. Pospíšil, 1885.

¹⁹⁰ FORST, Vladimír; OPELÍK, Jiří; MERHAUT, Luboš (eds). *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1985, s. 101.

¹⁹¹ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. 2003, s. 45.

¹⁹² Tamtéž, s. 45.

vydání se nakonec dočkal Markův *Mastičkář*, po první světové válce, a to hned dvakrát, podobně jako *Hrob milenců*.

ZÁVĚR

První kapitola pojednávající o autorovi je celkem rozsáhlá, protože považuji za důležité, abychom se podrobně seznámili s Markovým životem, což nám pomůže pochopit jeho tvorbu a následně i postoj, který vůči literatuře zaujal po kritikách. Velmi zajímavým faktem je, že Marek nikdy nepřekročil české hranice a navíc žil mimo centrum dění – mimo Prahu. I přesto se mu povedlo zanechat po sobě velký odkaz v české literatuře, a to v podobě výjimečných děl, jako jsou například *Jarohněv z Hrádku* či *Mastičkář*.

Fakt, že Marek téměř nikdy neopouštěl svůj kraj, vyjma zcela ojedinělých cest do Prahy, nás může zarazit, když pomyslíme na některá jeho díla, jejichž děj je zasazen do mimočeského (ať už německého či italského) prostředí. O zahraničí se dozvídal jen zprostředkovaně, i přesto se mu podařilo vykreslit díla autenticky, ať už dle mého názoru, či názoru Tylovu, Malého a jiných. Přestože žil Marek mimo Prahu a kromě literární tvorby se živil hlavně povoláním kněze po Plzeňském kraji, jeho díla jsou nezapomenutelná, stejně jako jeho jméno.

Mým cílem bylo porovnat kritiku Josefa Kajetána Tyla s primární tvorbou autora Jana z Hvězdy a zjistit, zda se Tylovo smýšlení a jeho hodnocení vzhledem k Markovi a jeho dílům nějakým způsobem změnilo, či nikoli. Do práce jsem zahrnula i kritiku Karla Havlíčka Borovského a zmínila jsem kritiku Jakuba Malého, jelikož po Markově smrti vyvstala v literární společnosti otázka, zda právě kritika nebyla důvodem, proč Jan z Hvězdy ve své tvorbě ustal.

Cíl práce hodnotím jako splněný, jelikož jsem pečlivě prostudovala nejen Tylovy kritiky a v práci jsem dokládala a hodnotila Tylovy postoje. Otázka, zda byl Tyl hlavním důvodem ukončení literární tvorby Jana z Hvězdy, zůstává bohužel nezodpovězena, jelikož se mi nepodařilo dohledat relevantní zdroje, které by tento fakt potvrdily. Osobně bych se ale spíše přikláběla k tomu, že kritika Josefa Kajetána Tyla, byť byla nejrozsáhlejší, působila mnohem přátelštěji než kritika, nebo spíše parodie, Karla Havlíčka Borovského. Je velmi těžké vžít se do situace Jana z Hvězdy, který se snažil psát takovou literaturu, která čtenáře obohatí a zanechá v nich nějaký pocit, odkaz. Zároveň působil jako kněz, staral se o nemocného otce a byl oporou ať už začínajícím kněžím v okolí, či mladým spisovatelům. Toto, spolu se snahou zachovat osobní postoje a názory, které Marek promítal do své tvorby, je bezpochyby velmi těžký úkol.

Je pravděpodobné, že se Tylova kritika dotkla Marka právě z toho důvodu, že ho považoval za blízkého kolegu, a také proto, že hodnocení bylo bolestivě detailní a obsáhlé. Osobně by mě více zasáhla Havlíčkova parodie, nicméně, možná právě proto, že Marek k Havlíčkovi neměl tak přátelský vztah, parodie se jeho citů nedotkla tak významně. Je možné, že ji Marek vnímal jako provokaci nepřilíš významného autora, který byl, dle Marka, deportován do Tyrol pro vlastní nedostatek pokory a slušnosti, jak jsem již jednou zmiñovala. A protože Marek měl na Havlíčka takovýto názor, je více než možné, že zrovna jeho názor byl pro našeho autora nezajímavý a nedůležitý ve srovnání s kritikou mladého Tyla, ke kterému měl Marek vřelý vztah.

Díla Jana z Hvězdy byla bezpochyby novinkou české literatury, jelikož nikdo jinýse o vykreslení českých dějin takto barvitě nepokusil. I to bylo oceňováno především Tylem v jeho kritikách. Je velká škoda, že takto talentovaný autor nedokázal zanechat další literární díla, která by popisovala tehdejší realitu venkovského regionu, který obýval. Jisté však je, že jako spisovatel je Jan z Hvězdy významnou osobností. Plzeňský kraj, vzdálený centru Prahy, se nového, podobného autora, už nejspíš dočkat nemohl. I proto je důležité, abychom jeho tvorbu, stejně jako jeho jméno, zachovávali v paměti a jako čtenáři se k němu vraceli.

KLÍČOVÁ SLOVA

Jan Jindřich Marek, kritika Josefa Kajetána Tyla, próza Jana z Hvězdy, kritika Karla Havlíčka Borovského, Jarohněv z Hrádku, Mastičkář, ukončení literární tvorby Jana z Hvězdy

KEYWORDS

Jan Jindřich Marek, Josef Kajetán Tyl's criticism, prose of Jan z Hvězdy, Karel Havlíček Borovský's criticism, Jarohněv z Hrádku, Mastičkář, the end of literary work of Jan z Hvězdy

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá komparací kritických statí Josefa Kajetána Tyla a Karla Havlíčka Borovského s primární tvorbou Jana Jindřicha Marka. Cílem bylo sledovat proměnu Tylova kritického smýšlení. V práci se zaměřuji na první Tylovu kritiku cílenou na Markovu poezii, a poté se zabývám již výhradně Tylovými kritikami Markovy prózy. První kapitola popisuje Markův život a dílo. Druhá kapitola zkoumá Tylovu kritiku a je následována kapitolou o Havlíčkově parodii Markova díla a jejím dopadem na literární tvorbu autora. V poslední kapitole sleduji tvorbu Jana Jindřicha Marka po těchto kritikách.

ABSTRACT

Diploma thesis deals with comparison of critical treatises of Josef Kajetán Tyl and Karel Havlíček Borovský towards main output of Jan Jindřich Marek. The aim was to follow the change of Tyl's critical thinking. In this thesis, I focus on Tyl's first criticism of Marek's poetry, and then I deal with Tyl's criticisms of Marek's prose only. The first chapter depicts Marek's life and writing. The second chapter explores Tyl's criticism and is followed by a chapter about Havlíček's parody of Marek's work and the impact of this parody. In the last chapter, I observe the writing of Jan Jindřich Marek after these critical treatises.

SEZNAM LITERATURY

- BÍLÝ, František. *Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského*. Díl II. Praha: Academia, 1907.
- Časopis českého museum*. Praha: Knihkupectví J. G. Calve, 1846, 20(4). ISSN 0862-7282
- Časopis Katolického Duchovenstva*. Praha: Knížecí arcibiskupská knihtiskárna, 1852.
- Časopis Katolického Duchovenstva*. Praha: Knížecí arcibiskupská knihtiskárna, 1848.
- ČELAKOVSKÝ, František Ladislav. *Korespondence a zápisky*. Díl III. Praha: Česká akademie věd a umění, 1915.
- ČELAKOVSKÝ, František Ladislav. *Korespondence a zápisky*. Díl IV. Praha: Česká akademie věd a umění, 1934.
- Česká včela. *Milenců hrob*. Praha: Synové Bohumila Haase, 15. 8. 1845, 12(65). ISSN 1801-3449.
- Česká včela. Praha: Synové Bohumila Haase, 4. 7. 1845, 12(53). ISSN 1801-3449.
- Česká včela. Praha: Synové Bohumila Haase, 5. 8. 1845, 12(62). ISSN 1801-3449.
- EKERT, František. *Almanach Matice divadelní*. Praha: J. Otto, 1881.
- FORST, Vladimír; OPELÍK, Jiří; MERHAUT, Luboš (eds). *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1985. ISBN 80-200-0708-3.
- FRIČ, Josef Václav. *Paměti*. 4. vydání. Díl I. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1957.
- GREPL, Miroslav. K jazykové výstavbě umělecké prózy 30. a 40. let 19. století. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 1962, 11(D9).
- HAMAN, Aleš. *Nástin dějin české literární kritiky*. Jihočany: H&H, 2000.
- HANUŠ, Josef; JAKUBEC, Jan. *Literatura česká devatenáctého století: od Josefinského obrození až po českou modernu, Díl II: Od M.Zd. Poláka ke K.J. Erbenovi*. V Praze: Jan Laichter, 1903.
- HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. *O literatuře*. Praha: Československý spisovatel, 1955.
- Hlas Jednoty katolické*. Brno: Ústřední církevní nakladatelství, 4. 2. 1853, 5.
- HROCH, Miroslav. *Studie z obecných dějin*. Praha: Svoboda, 1975.
- HRUŠKA, Martin. *Knih pamětní král. krajského města Plzně od roku 775 až 1870*, Plzeň: Nákladem Dědiců Hruškových, 1883.
- HÝSEK, Miloslav. Bürgerovy ohlasy v české literatuře. *Listy filologické*. Praha: Centrum klasických studií na Filozofickém ústavu Akademie věd ČR, 1908, 3(35).

- KABÁT, Jan Nepomuk. *Památky kralovické od roku 1764 do roku 1860*. 2. vydání. V Plzni: Ig. Schiebel, 1886.
- KLAUSOVIC, Karel. *Život a působení Jana J. Marka, českého básníka a povídkáře*. Plzeň 1903.
- KOLEKTIV ZA VEDENÍ DR. STRNADLA. *Příspěvky k dějinám česko-ruských kulturních Styků*. 1. vyd. Praha: Lidové nakladatelství, 1969.
- Konstituční pražské noviny*. Praha: Synové Bohumila Haase. 26. 9. 1848, 50.
- Konstituční pražské noviny*. Praha: Synové Bohumila Haase. 8. 6. 1848, 45.
- KUČA, Karel. *Města*. Díl III. Praha: Libri, 1998.
- Květy: list pro zábavu a poučení s časovými rozhledy*. Praha: J. H. Pospíšil, 7. 5. 1840, 7(19). ISSN 1801-3007.
- Květy: list pro zábavu a poučení s časovými rozhledy*. Praha: J. H. Pospíšil, 21. 5. 1840, 7(21). ISSN 1801-3007.
- Květy: list pro zábavu a poučení s časovými rozhledy*. Praha: J. H. Pospíšil, 24. 12. 1840, 7(26). ISSN 1801-3007.
- LA PNP. *Deník Františka Petera-Rohoznického*, bez inv. č.
- LA PNP. Markův list J. K. Chmelenskému z 19. března 1837, bez inv. č.
- LAMBL, Vilém Dušan. Několik listů z deníku cestujícího na podzim r. 1844. *Květy* 11(11), 1844.
- Lumír* 1. Praha: K. Jeřábkové v Uršulinské ulici, 1851.
- MALÝ, Jakub. Přehled literatury české na r. 1842 a 1843. *Časopis českého museum*. Praha: Knihkupectví J. G. Calve, 1844, 18(3).
- MAREK, Jan Jindřich. *O důstojenství kněžském (Kázání na den Početí blahoslavené Panny Marie držené v král. krajském městě Plzni dne 8. 12. 1935)*. Praha, 1836.
- MAREK, Jan Jindřich. *Sebrané spisy Jana z Hvězdy*. V Praze: Knihkupectví I. L. Kober, 1874.
- MAREK, Jan Jindřich. *Sebrané spisy Jana z Hvězdy*. V Praze: Knihkupectví I. L. Kober, 1874.
- NĚMCOVÁ, Božena. *Národopisné a cestopisné obrázky z Čech*, Praha: Československý spisovatel, 1951.
- Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Sv. 3, část 2. Litomyšl: Paseka, 1998.
- Plzeňské listy*. V Plzni: J.R.Port, 3. 6. 1884, 20(67). ISSN 1804-0187.

- Posel ode Mže*. Plzeň: J.M. Schmid, 1848. ISSN 1803-1900.
- POSPÍŠIL, Jaroslav. *Z dob vlasteneckých* (Výňatky z dopisů zasloužilých spisovatelů), Praha: J. H. Pospíšil, 1885.
- Pražské noviny*. Praha: Nakladatelství Bohumila Haase, 3. 10. 1849.
- Pražské noviny*. Praha: Nakladatelství Bohumila Haase, 4. 9. 1850.
- Pražské noviny*. Praha: Nakladatelství Bohumila Haase, 8. 11. 1853.
- RIEGER, František Ladislav; MALÝ, Jakub. *Slovník naučný*. Díl II. V Praze: Knihkupectví I. L. Kober, 1887.
- RITTERSBERG, Ludvík. *Kapesní slovníček novinářský a konversační*. Díl II. Praha: J. H. Pospíšil, 1851.
- ROUBÍK, František. *České kněžstvo v roce 1848. Akord*. Praha: Ladislav Kuncíř. 1932, 10(5).
- SKALIČKA, Jiří. Karel Havlíček - Kritik s předstihem. *Česká literatura*. Praha: Ústav české literatury, Akademie věd České republiky, 1986, 5(34).
- SKUTIL, Jan. *Cesta konaná 1843 Karla Šmídka*. Brno: nakladatelství není známo, 1973–1974.
- SObA Plzeň*, f. Sbíрка matrik, č. 2456 a 2459 – Kralovice 10 a 13.
- SOkA Plzeň* - sever a zápisy kralovických farních matrik z roku 1853 umístěných v SobA Plzeň.
- SOkA Plzeň – sever*, f. FA Plasy.
- SUŠIL, František. *Životopisný nástin*. Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1898.
- TYL, Josef Kajetán. *Josefa Kaj. Tyla Sebrané spisy*. Praha: B. Kočí, 1906.
- TYL, Josef Kajetán. *Národní zábavník*, Praha: Odeon, 1981.
- VÁVRA, Arnošt. *Život starého kantora*. Praha: Nákladem R. Prombergera, 1901.
- VAVROUŠEK, Bohumil. *Literární atlas československý*. Díl I. Praha: J. Otto, 1932.
- VINAŘICKÝ, Karel Alois. *Karla Aloise Vinařického korespondence a spisy pamětní*. Díl I. Praha: Č. ak. císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1903, 6(50).
- VOCEL, Jan Erazim. O knihovnách obecných. *Časopis českého museum*. Praha: Knihkupectví J. G. Calve, 1845, s. 455–471.
- VODIČKA, Felix. *Počátky krásné prózy novočeské: příspěvek k literárním dějinám doby Jungmannovy*. Jinočany: H & H, 1994.

VOKURKA, Martin; HUGO, Jan. *Velký lékařský slovník*. Praha: Maxdorf, 2003. ISBN 80-85912-97-X.

VOLF, Josef. *Posel ode Mže* (K dějinám prvního českého časopisu v Plzni). 1932, s. 27–37, 75–79.

WUNŠ, Rudolf. J. J. Marek (Jan z Hvězdy). *Slovan*. 1874, 6.

Z HVĚZDY, Jan. Píseň česká. *Květy*. 26. 3. 1840, 7(13), s. 100–101.

ZÁKREJS, František. J. J. Marek. Srv. *Posel ode Mže*. 10. 2. 1849, 11.

ZÁKREJS, František. *Jan z Hvězdy, Sebrané spisy*. Díl III., Praha: I. L. Kober, 1876.

ZETEK, František Josef. *Popis politického okresu kralovického*. Kralovice: Kralovický okres, 1932.

ZILYNSKYJ, Bohdan. *Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele*. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2003. ISBN 80-903165-1-4.

SEZNAM PŘÍLOH

1. Podobizna Jana Jindřicha Marka
2. Pohled na rodiště Jana Jindřicha Marka – Liblín
3. Kostel svatého Jana Nepomuckého – Liblín
4. Rodný dům Jana Jindřicha Marka – Liblín
5. Pamětní deska visící na rodném domě Jana Jindřicha Marka – Liblín
6. Hrobka rodiny Metternichů – Plasy
7. Kostel svatého Petra a Pavla – Kralovice
8. Fara – Kralovice
9. Pomník Jana Jindřicha Marka – Kralovice
10. Detail pomníku Jana Jindřicha Marka – Kralovice
11. Hrob Jana Jindřicha Marka – Kralovice
12. Titulní strana Zábavných spisů

PŘÍLOHY

Podobizna Jana Jindřicha Marka

(ZILYNSKYJ, Bohdan. Jan Jindřich Marek - Jan z Hvězdy: život obrozeneckého spisovatele. Mariánská Týnice: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2003).

Pohled na rodiště Jana Jindřicha Marka – Liblín

Zdroj: Eliška Šafaříková, 2021.

Kostel svatého Jana Nepomuckého – Liblín

Zdroj: Eliška Šafaříková, 2021.

Rodný dům Jana Jindřicha Marka – Liblín

Zdroj: Eliška Šafaříková, 2021.

Pamětní deska visící na rodném domě Jana Jindřicha Marka – Liblín

Zdroj: Eliška Šafaříková, 2021.

Hrobka rodiny Metternichů – Plasy

Zdroj: Eliška Šafaříková, 2021.

Kostel svatého Petra a Pavla – Kralovice

Zdroj: Eliška Šafaříková, 2021.

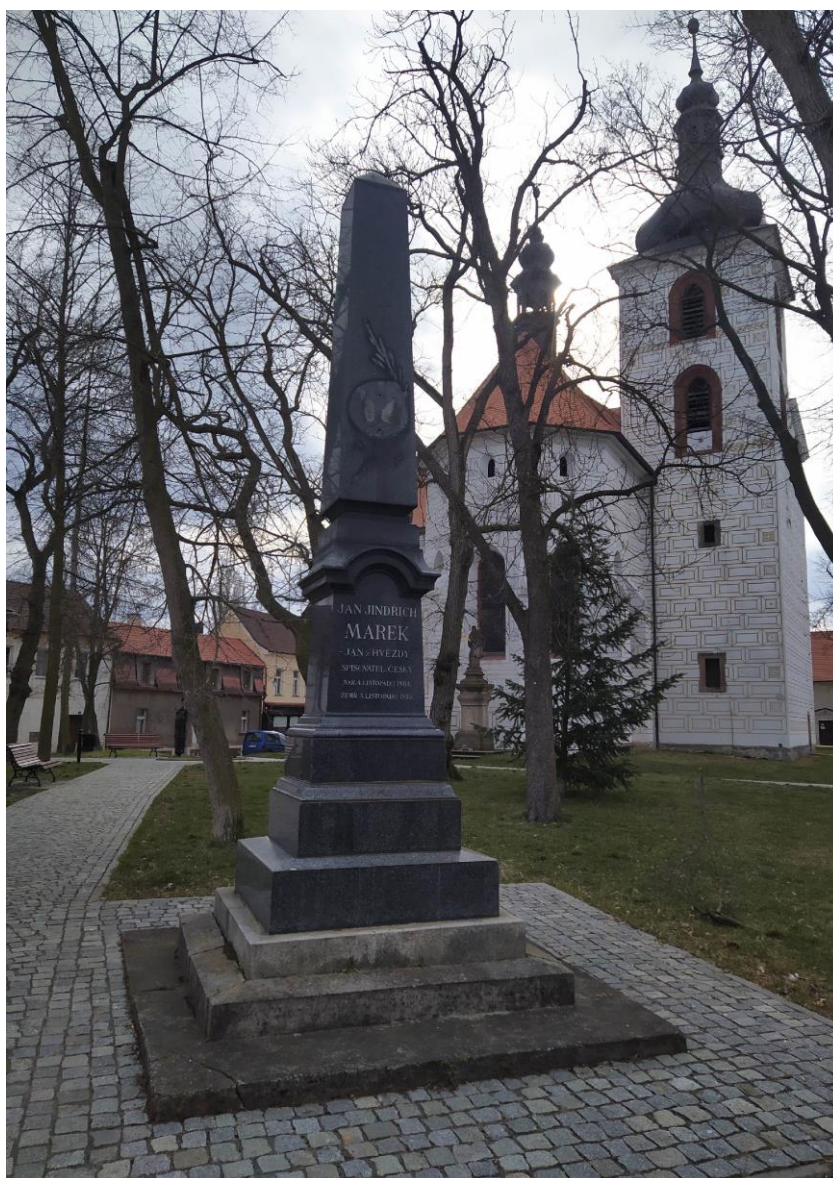

Fara – Kralovice

Zdroj: Eliška Šafaříková, 2021.

Pomník Jana Jindřicha Marka – Kralovice

Zdroj: Eliška Šafaříková, 2021.

Detail pomníku Jana Jindřicha Marka – Kralovice

Zdroj: Eliška Šafaříková, 2021.

Hrob Jana Jindřicha Marka – Kralovice

Zdroj: Eliška Šafaříková, 2021.

Zábavné spisy

Jana z Hvězdy.

Swazek VI.

Masticár.

Část první.

W Praze.

W knihtiskárně a skladu Jar. Pospíšila.

1845.

Titulní strana Zábavných spisů

Zdroj: Scan pořizený Národní knihovnou v Praze.